

Mare

‘Hij was geen
krankzinnige
kabouter’

Pagina 9

Uitvinder van kunstniet
redde vele levens, maar
kreeg geen Nobelprijs

Pagina 7

‘Racism is a regular
and frequent feature of
campus life in Leiden’

Pagina 10

In de horrorclassieker
Suspiria is werkelijk
alles overdreven

Pagina 11

‘Ik een sadist? Kijk om je heen!’

Yra van Dijk over Arnon Grunberg (en andersom)

Hoogleraar moderne letterkunde Yra van Dijk schreef een dik boek over haar oud-klasgenoot Arnon Grunberg waarin ze diens oeuvre genadeloos analyseert. *Mare* was bij hun eerste ontmoeting sinds *Afgrond zonder vangnet* verscheen. ‘Er is sprake van een misverstand. Dat ben ik niet.’

DOOR FRANK PROVOOST

‘Hoe schrijf je een boek over een auteur die sneller schrijft dan je zelf kunt lezen? Het is op een achtervolging gaan lijken.’ (Uit: *Afgrond zonder vangnet*)

Yra van Dijk: ‘Iedere keer als Arnon weer een boek presenteerde, schreef hij voorin: “Nu het jouwe.” Ik liep de hele tijd achter.’ Arnon Grunberg: ‘In mei kreeg ik delen van het manuscript. Ik was erin aan het grasduinen, toen Yra opeens mailde: “Stop met lezen. Er komt nog een betere versie.”’ Van Dijk: ‘Sommige zinnen waren bagger. Aan de academie is het nu eenmaal moeilijk om twee uur achter elkaar te vinden om rustig te schrijven. In de zomer heb ik alles strak getrokken.’ Grunberg: ‘Vrijdagmiddag begon ik met lezen, zaterdagmiddag was ik klaar. Het was een overweldigende en confronterende ervaring, veel emotioneler dan toen ik stukken uit het manuscript las.’ Van Dijk: ‘Ik vond het prettig om te horen dat je “kon leven” met wat erin stond.’ Grunberg: ‘Het is heel fijn als iemand zo precies leest, dat getuigt van liefde. Als schrijver moet je een stap terug doen en niet tussen de tekst en de lezer in gaan staan. De analyse vind ik interessant. Het doet er niet toe of ik dingen anders zie: ik moet er niet nog eens met dubieuze interpretaties

van mijn hand tegenin gaan.’ Van Dijk: ‘Mijn studenten hebben meegelezen en zinnige kritiek geleverd. Ze vragen altijd: “Heeft hij dat er expres ingestopt? Is dat echt zo bedoeld?” Dan leg ik telkens uit dat dat niets uitmaakt. Ze moeten zelf durven interpreteren, en hoeven het niet aan de auteur te vragen. Maar ze willen het toetsen: als Arnon zegt “het klopt” is dat het

bewijs, denken ze.’ Grunberg: ‘Ik krijg steeds vaker mail van scholieren die een werkstuk moeten maken en vragen: “Wat bedoelde u eigenlijk met dat boek?” Die vraag begint me steeds meer te irriteren – alsof je een hele roman schrijft om vervolgens de bedoeling in drie regels te kunnen samenvatten. De tekst is de bedoeling. Er is geen bedoeling buiten

die tekst. Dat is een fundamentele kwestie.’ Van Dijk: ‘En, snappen ze dat?’ Grunberg: ‘Nee. Vaak zijn ze nog beledigd ook. Of ze antwoorden: “Onze leraar zegt iets anders.”’ Van Dijk: ‘Het is ook onzekerheid. Lezers willen de sleutel aangereikt krijgen.’ Grunberg: ‘De enige zinvolle manier om een tekst te interpreteren

is: het op je eigen leven betrekken. Maar dat is natuurlijk eng.’ Van Dijk: ‘Want dan moet je opeens iets gaan voelen. En dat hoeft niet per se alleen maar prettig te zijn...’ Grunberg: ‘...maar ook vies en abject.’

Vooral Arnons oude vader, die hem dagelijks uit school kwam halen, vertegenwoordigde voor ons een gruwelijk geheim, dat we onder elkaar rond fluisterden: Arnons vader had De Oorlog meegemaakt. De Shoah, die voor ons in 1982 oneindig ver weg was, bleek springlevend in de gedaante van het geestige blonde joch bij ons in de klas. (Uit: *Afgrond zonder vangnet*)

Grunberg: ‘Die paar zinnetjes zijn heel confronterend. De koppeling van mijn leven en dat van mijn ouders aan mijn oeuvre kwam heel hard bij mij binnen.’ Van Dijk: ‘We zaten samen op de Montessorischool in Amsterdam. Als een jongen uit je klas zulke mooie dingen gaat schrijven, groei je mee met het oeuvre en ontwikkel je een fascinatie.’ Grunberg: ‘Ik was je uit het oog verloren, tot ik in 2004 de Bordewijkprijs kreeg voor *De asielzoeker*, en jij in de jury zat.’ Van Dijk: ‘Dat boek is zo goed en raadselachtig. Ik deed er heel lang over voordat ik snapte dat het veel meer is dan een liefdesverhaal. Het heeft mij getriggerd om alles terug te lezen.’ Grunberg: ‘Ik heb nooit beseft dat ik hoofdpersoon Beck dezelfde naam heb gegeven als de Oberscharführer uit de fabriek in Freiberg waar mijn moeder tijdens de oorlog te werk was gesteld. Dat was heel choquerend om te lezen. Hoe kan zoiets? Is dat toeval? Of werkt het onderbewuste zo?’

> Verder lezen op pagina 6

Foto Roger Cremers

LITERAIR TALENT OPGELET!

Win € 250 met de Mare-Kooyker Kerstverhalenwedstrijd

Ook dit jaar weer: de Mare-Kooyker Kerstverhalenwedstrijd! Win €250, €75 of €50 aan boekenbonnen. Oproep van auteurs en juryleden Christiaan Weijts en Arjen van Veelen: schrijf gewoon een goed verhaal, met kop en staart, over een strevend personage dat een omslag doormaakt. Mail (max. 1500 wrd) voor 7 december naar: redactie@mare.leidenuniv.nl Deelname alleen voor Leidse studenten.

LEIDS UNIVERSITAIR WEEKBLAD

Mare

Boekhandel
Kooyker

Bandirah Pagina 12

Geen commentaar

Een jaar studentje pesten

DOOR VINCENT BONGERS Eindelijk! Het had lang geduurd maar nu was het zover: dé onderwijspartij had de plek in het kabinet veroverd waar zij al jaren op had geaasd. Nu kon er echt orde op zaken worden gesteld. Te lang had de D66 zichzelf belast met steeds zwaarder wegende kroonjuwelen als gekozen burgemeesters en referenda. Die pijnlijk prikkende sieraden konden nu van de nek worden gerukt en in de plomp worden gesmeten. Het echte werk kon beginnen: het hoger onderwijs oppoetsen en van Nederland echt een kennisland maken.

En wie mocht die prachtige functie gaan vullen? De Haagse wethouder onderwijszaken, Ingrid van Engelshoven.

De universiteiten en studentenorganisaties gingen er eens goed voor zitten: na de invoering van het sociaal leenstelsel door voorganger Jet Bussemaker kon alleen de weg omhoog worden ingeslagen.

Toch?

Nee, dus.

Van Engelshoven is een jaar bezig en slaagde er in die tijd in om zelfs de vrijwel altijd opgeruimde Leidse rector Carel Stolker pissig te krijgen. Want hij noemde haar idee om een maximum van veertig punten te stellen aan het bindend studieadvies 'ontzettend stom' - Stolkeriaans voor 'OMG!!! WTF!!!!'! Waar is dit mens mee bezig???

Bij de studentenorganisaties LSVb en ISO heerste er juist een juichstemming. Eindelijk paal en perk aan rendementsmaatregelen. Maar de Schultenbräus waren nog maar net koud gezet of de minister maakte al weer een einde aan het feestje. Het maximum werd geschrapt. Van Engelshoven wilde slechts een 'steen in de vijver' gooien (zie pagina 5) om zo de discussie aan te zwengelen. De studenten maakten haar uit voor leugenaar.

Maar de minister was nog niet klaar met het studentje pesten. Het collegegeld voor eerstejaars halveren, een 'cadeautje' van 165 miljoen euro, mag worden opgehoest door afgestudeerden. Het vorige kabinet had namelijk een gat op de begroting achtergelaten, klaagde de minister. De verlaging van het collegegeld wordt betaald door de rente op aflossingen te verhogen. Twaalf euro per maand, redeneerde ze, dat stelt toch niets voor? Wel als je 35 jaar lang dat bedrag moet betalen, vonden boze Kamerleden (zie pagina 4).

Was de bodem bereikt?

Noop, want de minister kwam met nog een impopulaire maatregel op de proppen. Juist nu het aantal studenten maar blijft groeien, besluit ze de numerus fixus in te perken. Zo slaat ze het enige wapen van de universiteit tegen de stormloop aan eerstejaars uit handen.

In twaalf maanden tijd heeft Van Engelshoven ruzie gekregen met iedereen in het hoger onderwijs. Op zich een knappe prestatie, maar niet helemaal in lijn met de doelstellingen van dé onderwijspartij.

Colofon

Red
Postbus 9500 2300 RA Leiden
Telefoon 071-527 7272
Website mareonline.nl
E-mail redactie@mare.leidenuniv.nl
De redactie is op vrijdag gesloten.
Oplage circa 15.000
Hoofredactie
Frank Provoost frank.provoost@mare.leidenuniv.nl
Redactie
Vincent Bongers vbongers@mare.leidenuniv.nl
Bart Braun bbraun@mare.leidenuniv.nl
Anoushka Kloosterman a.s.kloosterman@mare.leidenuniv.nl
Sebastiaan van Loosbroek
s.p.van.loosbroek@mare.leidenuniv.nl
Susan Wichgers s.wichgers@mare.leidenuniv.nl
Medewerkers
Femke Blommaert · Holger Gzella · Tim Hoffman · Marit de Roij · Benjamin Sprecher · Daniëlle Tuk
Fotografie Taco van der Eb · Marc de Haan
Illustraties Bas van der Schot · Bandirah · Silas.nl
Basisontwerp Roeland Segaar, Dokwerk Communicatie
Art direction en vormgeving marcel van den berg
Drukwerk Rodi Rotatiedruk, Broek op Langedijk
Advertenties Bureau van Vliet B.V.
Postbus 20 2040 AA Zandvoort
Telefoon 023 - 571 47 45
Redactieraad
Prof. dr. Rick Lawson (voorzitter) · Prof. dr. Frank Israel (vice-voorzitter) · Dagmar Brouwer · Prof. dr. Willem van der Does · drs. Malou van Hintum · Emilie van Kinschot · Thomas van Klaveren · Nathan Oosthoek · Frank Rensen · dr. Alexander Pleijter · Maarten Jesse Pot
Jaarabonnementen
Een jaarabonnement op *Mare* loopt van september t/m juni. Belangstellenden kunnen *Mare* thuisgestuurd krijgen door €35 over te maken op IBAN NL68RAB00103257950 ten name van Universiteit Leiden (o.v.v. *Mare* en SAP-nummer 6200092091) en vervolgens een bevestigingsmail met daarin hun adres te sturen naar redactie@mare.leidenuniv.nl. Studenten betalen €25.
Ter controle graag in de bevestigingsmail ook het studentnummer vermelden.
Adreswijzigingen, klachten en opmerkingen over de toezending redactie@mare.leidenuniv.nl 071-5277272
Ingezonden mededelingen
Mededelingen voor het op donderdag verschijnende nummer moeten uiterlijk de voorafgaande donderdag 16.00 uur in het bezit van de redactie zijn.
ISSN 0166-3690

Column

De papegaai die het snapte

Ik zoek graag plekken op waar menselijk handelen de natuur echt goed heeft verkloot. Zo heb ik ooit in Kazachstan 25 uur in een aftandse Sovjet-trein gezeten om bij de voormalige havenstad Aralsk te komen. In de jaren '60 leek het iemand een goed idee om een gigantisch kanaal te graven richting Oezbekistan, om daar in een dor en droog gebied katoen te verbouwen. Je kunt er nu op vrachtschepen klimmen die op de woestijnbodem van het vroegere Aralmeer weg liggen te roesten.

In Curaçao ligt een pikzwart asfaltmeer, naast de Isla-rafinaderij, ruim vijftig hectare aan chemisch afval. Het stamt nog uit de Tweede Wereldoorlog, en ligt er waarschijnlijk over een miljoen jaar nog.

In Tsjernobyl zag ik hoe de natuur een stad kon overnemen als de mens zichzelf had verjaagd. Het is verschrikkelijk, ja, maar de destructieve kant van de mensheid is ook indrukwekkend, en stiekem zelfs een beetje inspirerend.

Afgelopen week was ik in Indonesië, waar ik een workshop had moeten geven. Gelukkig kon een collega die overnemen terwijl ik met enige teleurstelling mijn eerste portie authentieke *beef rendang* aan het uitkotsen was.

Ruim twee weken later, tegen het einde van mijn reis, was ik op Bali beland. Op straat werd ik aangesproken door een willekeurige scooterrijder. Zijn naam was Yadi. 'Brother', zei hij met een grote glimlach, 'I know this island. I know everything. Beautiful things. Ugly things. I can show you everything.' Dat zeiden ze allemaal, maar iets aan Yadi deed me hem geloven. Ik wilde naar een vogeltjesmarkt, zei ik. Eentje waar ze de mooiste, duurste, illegaalste vogels hebben. Vogeltjes die op het punt staan uit te sterven, omdat wij ze mooi vinden.

Na een uur onder de brandende zon te rijden stonden we, ergens ten noorden van Seminyak, tussen de honderden kooitjes met duizenden kwetterende vogeltjes. 'Deze zijn goedkoop', wees hij op een kooi vol duifjes die in blinde

paniek tegen de spijlen en elkaar vlogen. 'Dertig euro voor deze', zei hij gebarend naar een felblauw-zwart vogeltje met rode ogen dat verdwaasd in een hoekje zat. 'En dat is de duurste', sprak hij bij een prachtige zwart-groene vogel die van de ene kant naar de andere kant van het kooitje fladderde, alsof het niet kon geloven dat er geen buiten meer was. 'Die kost meer dan zestig euro. Dat is duurder dan een vrouw. Kan ik ook voor je regelen.' Weer die grote glimlach.

Via Yadi vertelde de eigenaar van de vogeltjesmarkt alle soortnamen, en precies hoe je voor elk vogeltje moest zorgen. Ik wilde zien hoe ver ik kon gaan, en vroeg: 'Hoe lang geleden heb je deze gevangen? En waar?' Yadi vertaalde het niet. 'Recentelijk', opperde ik 'want ze zijn duidelijk niet gewend aan gevangenschap'. Pijnzend keek Yadi me even aan en antwoorde: 'Brother, some things you do not ask in a place like this.'

In een hoek hing een kooi met een kleine papegaai, die rustig mijn rondgang langs de kooitjes volgde. Geen spoor-tje paniek. Toen we oogcontact hadden draaide het beestje, zoals alleen papegaaitjes dat doen, zijn hoofdje ondersteboven, en beet, terwijl de oogjes me niet loslieten, in het stokje van zijn kooi. Dit beestje wist precies wat er aan de hand was.

Plots schoot een scène uit *If This Is a Man* door mij heen, het boek van Primo Levi, een Italiaanse Jood die Auschwitz overleefde. Hij beschreef hoe de bewakers hun ogen afwendden als de gevangenen afscheid van elkaar namen, vlak voordat ze op transport werden gezet.

Ik weet niet wat dat papegaaitje dacht, terwijl het me strak zat aan te kijken. Maar ik heb me zelden zo schuldig gevoeld.

BENJAMIN SPRECHER is universitair docent bij het Centrum voor Milieuwetenschappen in Leiden

Mensen

Protest van veehouders in Kootwijkerbroek Foto Hollandse Hoogte

Wat gebeurde er na de ramp?

Bestuurskundige onderzocht ruim zestig crises

Goed crisismanagement is meer dan even 'een protocolletje aanpassen', zegt Wout Broekema. 'Je moet fouten durven toegeven.'

DOOR VINCENT BONGERS In het Gelderse plaatsje Kootwijkerbroek hangen in het voorjaar van 2001 dode varkens en kalfjes aan bomen. Zo protesteren boeren tegen het ruimen van hun vee. De dieren worden afgehaald omdat ze zouden zijn besmet

met het mond-en-klauwzeervirus. Volgens de 'Kootjebroekers' is dat echter niet het geval.

De situatie loopt steeds verder uit de hand. Een aantal vee-inspecteurs wordt zelfs gegijzeld door de boze boeren. Auto's en vrachtwagens gaan in vlammen op en er zijn vechtpartijen met de ME. De zogeheten MKZ-crisis begint steeds meer op een oorlog te lijken.

"Kootwijkerbroek" is echt een trigger geweest, zegt Wout Broekema, die gisteren promoveerde op een

onderzoek naar meer dan zestig crises in Nederland. 'Je hoeft de plaatsnaam maar te noemen en iedereen begint te vertellen. Op basis van de gebeurtenissen daar, is er heel wat veranderd. Vooral op het gebied van communicatie met de veehouders en de media. Bij vier veterinaire crises in Nederland heb ik gekeken hoe organisaties zijn omgaan met wat er gebeurde,' vertelt Broekema. 'Leren ze van een crisis en hoe doen ze dat?'

De bestuurskundige onderzocht ook vier olierampen uit de jaren

negentig en de manier waarop de Europese Unie daarmee omging. 'Mensen vergissen zich soms hoe ingrijpend die lekkages van olie waren. Toen de tanker Erika in 1999 bij Bretagne verging, verloor het schip 20.000 ton zware stookolie. Dat was een heel ingrijpende gebeurtenis: experts noemden dit de grootste milieuramp in Europa ooit, na Tsjernobyl dan.'

'De Europese commissie heeft toen met wetgeving echt effectief gereageerd. Tankers hadden bijvoor-

beeld een enkele wand. Sindsdien moeten ze een dubbele wand hebben. Olierampen komen de afgelopen twintig jaar nauwelijks meer voor in Europa, terwijl het eerder gemiddeld bijna om de drie jaar wel ergens misging.'

Om echt effectief om te gaan met de kennis die je bij een crisis opdoet, moet je verder gaan dan na een evaluatie 'een protocolletje aanpassen', aldus Broekema. 'Het is het beste als een organisatie een open cultuur heeft waar mensen fouten durven toegeven. Het is echt essentieel dat medewerkers niet bang hoeven te zijn dat ze te maken krijgen met sancties of zelfs voor hun baan moeten vrezen. Helaas blijkt dat vaak nog wel heel lastig te zijn. Dat blijkt ook wel uit de problemen die klokkenluiders hebben.'

Daarnaast vergeten organisaties lessen vaak ook weer, zegt hij. Hoe voorkom je dat? 'De Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) heeft een afdeling opgericht die ook als alles goed gaat bezig is met wat er kan misgaan. Verder is het belangrijk om simulaties en trainingsprogramma's te doen. Dat lijkt logisch, maar toch gebeurt het vaak niet. Als er geen crisis is, voelen mensen niet de druk om die activiteiten te ondernemen. Terwijl zelfs een heel klein beetje tot enorm veel voordeel kan leiden. Denk bijvoorbeeld nu al na over welke externe deskundigen je kunt raadplegen. Leg ook al contact met die bedrijven, organisaties of wetenschappers. Als het dan misgaat, dan kun je snel de juiste personen bellen.'

Extra voordeel: een dienst waar de cultuur goed is, kan ook beter omgaan met druk vanuit de politiek. Maar, waarschuwt hij: 'De druk om altijd maar te moeten veranderen na een crisis kan leiden tot een overreactie. Dan komt er mogelijk nieuw beleid dat alleen maar tot verzwakking leidt. Ik pleit er dan ook voor om maatregelen niet alleen te koppelen aan een specifieke gebeurtenis, maar bestudeer ook andere crises of situaties waarbij het bijna fout ging alvorens nieuw beleid door te voeren. En, ook heel belangrijk, bestudeer ook uitgebreid wat er wel goed ging tijdens een crisis.'

Frutti di Mare

'Jan Wolkers is een seksist'

DOOR SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK 'Jan Wolkers is gewoon een seksist', zegt docent moderne Nederlandse letterkunde Bram leven, terwijl hij door het Lipsius snelt met een broodje brie. 'Die moet uit de Nederlandse literaire canon worden gehaald.'

Hoogleraar Jaap de Jong (Nederlands en master Journalistiek) blijkt het daar even later niet mee eens te zijn. 'Wolkers is misschien een seksist, maar wel een die goed kan schrijven. Die mag dus zeker niet ontbreken.'

Marlies Blank (premaster Iclon) sluit zich aan bij het kamp De Jong. 'Het provocerende van zijn boeken hoort bij de Nederlandse cultuur en mentaliteit. Direct en open, daar hou ik van.'

Bij de ingang van het Lipsius hangen woensdagmiddag de foto's van vooraanstaande Nederlandse schrijvers aan de wand, met daarnaast een lijst van 125 literaire werken. Een vijftal masterstudenten Nederlandse letterkunde staat in de aanslag met een stapeltje enquêteformulieren, die ze langlopende docenten en studenten laten invullen. De foto's van de schrijvers die hoognodig uit de lijst met klasiekers moeten worden geschrapt, worden van de wand gehaald, terwijl nieuwe gezichten erbij kunnen worden gehangen.

'Onze hoogleraar Yra van Dijk vindt dat de Nederlandse literaire canon niet divers genoeg is', legt Lex Bezemer (25, master moderne letterkunde) uit. 'Er staan te veel witte mannen in, terwijl er ook kwaleiteit is te vinden bij auteurs van de Nederlandse Antillen, Suriname, Zuid-Afrika en voormalig Nederlands-Indië. Voor het vak "De canon herlezen" brengen we via deze ludieke actie de canon onder

Lex Bezemer verscheurt Harry Mulisch: 'Molotovcocktail was te radicaal.' Foto Taco van der Eb

de aandacht. We dachten er nog aan om een molotovcocktail het Letterkundig Museum in te gooien, maar dat vonden we iets te radicaal', grapt Bezemer.

Wie de lijst goed bekijkt, valt het op dat er nog

geen tien vrouwelijke auteurs op staan en dat ze vrijwel allemaal volbloed Nederlands zijn. Blank vindt bijvoorbeeld dat Kader Abdolah echt in de canon moet. 'Op deze lijst staat geen enkel boek dat de kant van de moslims belicht. Neem *Het Huis*

van de moskee. Dat is ook nog eens goed geschreven; kwaliteit is ook belangrijk.' *Het Wilhelmus* mag er van Blank direct uit. 'Het is heel nationalistisch en bombastisch. Dat hoeft van mij echt niet in de canon.'

De lijst die in het Lipsius hangt dateert uit 2002 en is opgesteld door de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde. 'Er zijn ook andere canons', weet Bezemer, 'maar deze is vanuit Nederlands perspectief. Het is ook de lijst die mijn middelbare school hanteerde voor de leeslijst.'

Geschiedenisstudent Henk Waterlander mist een gezellig kinderboek in de lijst. 'Ik vind dat *Pluk van de Petteflet* van Annie M.G. Schmidt er wel in mag. Die kreeg ik als kind voorgelezen, typisch Nederlands. De boeken van Herman Koch vind ik verschrikkelijk. *Het Diner* ging nog wel, maar de rest...'

In het Literair Café zitten geschiedenisstudenten Hidde de Vries en Ward Dekker. De Vries vindt dat *Max Havelaar* echt niet mag ontbreken. 'Vreselijk om te lezen, maar historisch gezien wel belangrijk.'

Als het over rotboeken gaat, weet Dekker er ook nog wel een. '*Karakter* van Bordewijk. Ik heb dat ooit van mijn moeder gekregen, maar heb er echt doorheen moeten struinen. Dat gun ik niemand.'

De letterkundestudenten merken dat veel studenten die ze om een reactie vragen nog maar nauwelijks lezen. 'Dat vind ik echt jammer', zegt Victor Taudin Chabot (28). Ook Bezemer is daar teleurgesteld over. 'Lezen is belangrijk voor je kennis van de geschiedenis en het verbreedt je wereld. Het is beter dan Netflix kijken, want door te lezen laat je je verbeelding spreken.'

Nieuws

Kwaliteitsafspraken

De faculteitsraad heeft haar ongenoe-gen uitgesproken over de kwaliteits-afspraken die werden gepresenteerd door het faculteitsbestuur, tijdens de Haagse faculteitsraadsvergadering vori-ge week. Zowel de inhoud van de plan-nen als het instemmingsproces deug-den niet, vond de raad. Binnen twee dagen waren de plannen aangepast en werden ze opnieuw besproken, met als belangrijkste verschil dat er meer geld gaat naar betere begeleiding van stu-denten in plaats van naar het intensie-ver en kleinschaliger maken van onder-wijs. Dit keer stemde de faculteitsraad wel in. 'Het gebaar is duidelijk en fijn', vond Annabel Goth van de personeels-geleding. 'Dit lijkt me een goede basis om weer verder te kunnen.'

LUMC op één

Uit een onderzoek van accountant BDO naar de financiële gezondheid van UMC's komt het LUMC als beste naar voren, met als rapportcijfer een 10. Nog vier andere UMC's kregen een 10. Het laagste cijfer is een 7, voor het Radbou-dumc – nog steeds een 'ruim voldoende', volgens BDO. Zeker in vergelijking met algemene ziekenhuizen doen de UMC's het goed.

BDO noemt de acht ziekenhuizen in het rapport 'de beste jongetjes (m/v) van de klas'. De conclusies zijn geba-seerd op de gepubliceerde jaarcijfers over 2017. Het was dit jaar voor het eerst dat BDO naast algemene ziekenhuizen ook UMC's onderzocht.

Vleermuisprijs

Biologiestudent Tim Rietbergen won afgelopen vrijdag de Janneke Fruin-Helb-Beurs gekregen voor zijn onder-zoeksvoorstel. Het Leids Universiteits-fonds (LUF) heeft een aparte pot met geld voor studenten die in het buiten-land onderzoek willen doen. Om dat te krijgen moet je eerst uitleggen wat je precies wilt gaan doen, en het beste voorstel maakt kans om bovenop het standaardgeld een bedrag van €2250 te krijgen. Rietbergens onderzoek gaat over een recent gevonden vleermuis-fossiel, dat meer inzicht moet geven in de evolutie van deze zeer diverse dier-groep. De prijs voor het beste verslag ging naar geschiedenisstudent Guan-mian Xu, die onderzoek deed naar de koloniale invloed op suikerplantages in Indonesië.

Nogmaals Hoppezak

De documentaire *Hoppezak*, in vier sei-zoenen, waar *Mare* vorige week een artikel over publiceerde, ging afgelopen zaterdag op het Leiden International Film Festival in première. Hoppezak verhuurt al meer dan honderd jaar feestkleding en is ook gespecialiseerd in grime. Het familiebedrijf is echt een begrip in Leiden. Twee filmmakers volg-den de medewerkers van de firma een jaar lang. Minervanen, Jochem Myjer en heel veel Sinterklazen komen onder andere langs. De première was zo'n succes dat er nog twee voorstellingen zijn bijgekomen. Namelijk vandaag om 10.45 in Trianon en zaterdag 10 novem-ber om 11.45, ook in Trianon.

Biotechwedstrijd

Bij de internationale biotechnologie-wedstrijd iGem in Boston heeft de Leidse afvaardiging prijzen gewonnen. In de categorieën 'Best Therapeutics Project' en 'Best Model' waren de Leid-se studenten het beste. Het team bestond uit 13 studenten uit verschillende richtingen: vooral biomedische weten-schappen, maar ook scheikundigen, studenten Life Science and Technology, en een psychologiestudente.

Het Leidse project heette '50 shades of stress', en behelst een systeem dat verschillende soorten bacteriële stress zichtbaar maakt. Dat zou uiteindelijk behulpzaam kunnen zijn bij het vinden en onderzoeken van anti-bacteriële middelen, wel zo handig in een tijd waarin antibiotica-resistentie oprukt.

Oppositie fel tegen renteverhoging

'Dit is een manier om studenten uit te melken'

Het in september aangekondigde wetsvoorstel van onderwijsminister Van Engelshoven om de rente op studieleningen vanaf 2020 te verhogen, wordt door de oppositie stevig afgekeurd.

DOOR SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK Dat bleek afgelopen dinsdag toen Groen-Links-Kamerlid Zihni Özdiil een mo-tie indiende om de renteverhoging te schrappen. Özdiil kreeg de volledige oppositie mee, maar coalitiepartijen VVD, CDA, D66 en ChristenUnie stemden tegen. Het voorstel werd verworpen met 74 tegen 70 stemmen. De onderwijsminister vindt het verdedigbaar om de studierente te ver-hogen, omdat het maandelijks terug te betalen bedrag bij een gemiddelde schuld van 21.000 euro dan niet 70 euro is maar 82 euro. Een effect van 12 euro extra per maand is te over-

zien, vindt zij, 'maar alleen als het inkomen van een student daarvoor toereikend is'. Gevolg van deze maat-regel is wel dat oud-studenten die de lening over de maximale termijn van 35 jaar terugbetalen, dan duizenden euro's duurder uit zijn.

'Het is ook niet mijn favoriete maatregel', zei Van Engelshoven vorige week donderdag tijdens het debat over de onderwijsbegroting, 'maar ik begrijp hem wel. Het gaat om langlopende leningen waar langlopende verplichtingen tegen-over staan. Daar moet je een passen-de rente tegenover stellen.' Zijdelings gaf Van Engelshoven donderdag aan dat het idee voor een renteverhoging afkomstig is van CDA en Christen-Unie. Daarmee leek ze impliciet te zeggen dat ze zich tussen twee vuren in voelt zitten: dat van het kabinet en dat van haar eigen partij D66, die zich als onderwijspartij verkoopt.

Farid Azarkan van DENK ziet

niets in de renteverhoging. 'Je moet echt lef hebben om de studenten op kosten te jagen. De feiten zijn dat we een heel klein beetje geld, dat voor de studenten veel is, weghalen en dat we dat via de verlaging van de ven-nootschapsbelasting cadeau doen aan met name de grote bedrijven. Ik vind dat onverantwoord en niet uit te leggen.'

GroenLinks-Kamerlid Zihni Öz-diil noemt de renteverhoging een manier om studenten uit te melken. Bovendien vindt hij dat hiermee nog een verkiezingsbelofte wordt gebro-ken, nadat ook al de belofte van de voorinvesteringen in de onderwijs-kwaliteit in de ban is gedaan. 'Is de minister het met mij eens dat de be-lofte van D66 als onderwijspartij op deze manier geen knip voor de neus waard is?'

Van Engelshoven noemt die uit-spraak 'een goedkoop trucje' en vindt het alleszins verdedigbaar de

renteverhoging alleen op te leggen bij hoge inkomens. 'Alleen voor stu-denten die straks echt een behoor-lijk inkomen hebben, telt dit in hun maandlasten. Als je bijvoorbeeld meer dan 40.000 euro verdient, gaat het om 12 euro per maand. Bij een inkomen van 40.000 euro of minder heeft de renteverhoging geen effect.'

Eerder op de dag leek ze zich te-genover de Tweede Kamer in te dek-ken voor al te veel kritiek: 'Er zijn nog steeds mensen die ons willen doen geloven dat het kommer en kwel is in het hoger onderwijs, dat we aan de rand van de afgrond staan. Als je dat beeld niet corrigeert, gaat dat een eigen leven leiden. Dan ge-looft straks iedereen dat een investe-ring van 577 miljoen leidt tot slecht onderwijs. En dat is de logica van de universiteit van Kaatsheuvel, de lo-gica van Holle Bolle Gijs, die prop-te en schrokte en nog van honger niet kon slapen.'

Koppel financiering niet aan impact

Omdat wetenschappelijk onder-zoek voor een groot deel met pub-lic geld wordt betaald, wil de overheid ook graag weten wat de maatschappelijke impact is van al dit onderzoek. Maar hoe meet je dat?

Dat wilde toenmalig staatssecreta-rius van Onderwijs, Sander Dekker, graag weten. Hij vroeg in mei vori-g jaar de Koninklijke Nederlandse Academie der Wetenschappen (KNAW) om uit te zoeken hoe je die maatschappelijke impact van onderzoek in kaart kan brengen. Zij publiceerden deze week een rapport met adviezen, en een aantal slagen om de arm.

Want er is niet één manier waar-op je maatschappelijke impact meet: je kan kijken wat een onderzoek op korte termijn oplevert, zoals een x-aantal publicaties of een nieuw vaccin. Maar langdurige impact – zoals of een vaccin er ook voor zorgt dat de kindersterfte daalt – is moei-lijker te zien, en vaak pas op lange termijn zichtbaar.

Andere soorten impact zijn hele-maal niet in cijfers te vatten, maar wel waardevol, waarschuwt het KNAW. Replicatiestudies, bijvoor-beeld, die testen of de resultaten van andere onderzoeken stand houden bij herhaling. Of bij de ontwikkeling van een geneesmiddel, worden ook veel experimenten uitgevoerd die

niet werken, en dus niet gebruikt worden in het medicijn. Niet heel *glamorous*, maar wel belangrijk: 'De aandacht voor maatschappe-lijke impact van wetenschappelijk onderzoek moet er niet toe leiden dat dit soort onderzoek in gevaar komt', aldus de KNAW. De metho-des zijn daarnaast nog in ontwikke-ling, schrijft het KNAW. De 'meest verfiende' daarvan zijn zo arbeids-intensief, dat ze de minister waar-schuwen het 'in kaart brengen van impact' niet het daadwerkelijke on-derzoek te laten overschaduwen. De overheid kan meer doen met de data die al beschikbaar is, suggereert de organisatie.

Voor onderzoeken die nog ge-

daan moeten worden, schrijven wetenschappers in hun subsidie-aanvraag vaak wat de maatschappij eraan heeft. Dit is bij veel projecten niet van tevoren te meten, zegt de KNAW. Wel kunnen wetenschap-pers bij het aanvragen van finan-ciering manieren bedenken om de maatschappelijke impact te vergro-ten, aldus het rapport.

Het koppelen van financiering aan impact vindt de organisatie overigens een slecht idee. Dat leidt namelijk tot 'het stimuleren van onderzoek met een kortetermijn-perspectief of het rooskleuring in kaart brengen van maatschappelijke impact'. Niet doen dus, adviseren ze het ministerie. **AK**

Kamer steunt minister niet

Universiteiten mogen zelf bindend studieadvies blijven bepalen

Een meerderheid van de Tweede Kamer ziet niets in een nieuw voorstel van Onderwijsminister Ingrid van Engelshoven om de bsa-norm aan te passen.

DOOR SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK PVV, VVD, CDA en SGP dienden vorige week donderdag een motie in tegen aanpassing van de bsa-norm. Zij vinden dat de instellingen zelf - zoals nu al het geval is - moeten weten hoeveel punten een student minimaal moet halen om door te mogen met de studie. Forum voor Democratie hielp de

indieners aan een meerderheid.

Vorige week donderdag kreeg Van Engelshoven er stevig van langs tijdens het debat over de onderwijsbegroting. Aanleiding was de onaangekondigde uitspraak bij de opening van het academisch jaar aan de Tilburg University om het bsa voor alle onderwijsinstellingen te verlagen naar maximaal 40 studiepunten.

'Soms moet je om een discussie te starten maar eens een steen in de vijver gooien', gaf Van Engelshoven als verklaring voor haar uitspraak. SP-Kamerlid Frank Futselaar nam daar geen genoegen mee en noem-

de de minister een 'markiezin van mooie woorden maar gebrek aan daden'. 'Het is toch niet een minister waardig om dit te zeggen, als je het hele veld in oproer brengt en studenten niet meer weten waar ze aan toe zijn?'

Van Engelshoven: 'Ik heb gezegd: ja, ik wil graag paal en perk stellen. Maar ik heb ook gezegd - en daar ben ik ook mee geëindigd - dat ik wil gaan onderzoeken hoe we dat nou op een goede en gebalanceerde manier doen. Dat had ik niet van tevoren met de instellingen overlegd, maar ik vind ook wel dat een minister af en

toe uit eigen beweging een discussie mag starten.'

Ook coalitiegenoot Judith Tielen (VVD) was niet te spreken over de verwarring die Van Engelshoven heeft gezaaid. 'Ik wil graag nog een keer heel duidelijk horen wat de minister nu wel en ook niet van plan is rondom het bindend studieadvies.'

Volgens Van Engelshoven heeft het verplicht halen van 45 tot 60 studiepunten om door te mogen met de studie, als ongewenst effect dat 'talentvolle studenten mogelijk ten onrechte uitvallen in het eerste jaar en dat het bindend studieadvies steeds

meer een selectieve rol heeft gekregen'. Daarover is ze in gesprek met de onderwijsinstellingen, al heeft een meerderheid nu dus aangegeven geen trek te hebben in aanpassing van de norm.

De minister kan de uitkomst van de motie naast zich neerleggen. Vorige week nog zei ze in het voorjaar van 2019 met een maatregelenpakket te willen komen. Daarbij sloot ze niet uit dat er straks eisen worden verbonden aan instellingen die een hogere bsa-norm dan 40 studiepunten willen hanteren. In Leiden ligt de grens bij 45 studiepunten.

Schilderde Rembrandt Leidse prof? Prijs voor bestrijden nepnieuws

Foto's Washington National Gallery of Art

Een man en een vrouw op twee late portretten van Rembrandt zouden weleens Leidse hoogleraar wiskunde en kunsthistoricus Frans van Schooten jr. (1615-1660) en zijn vrouw Margrieta Wijnants kunnen zijn.

Dat oppert gepensioneerd wiskundige en kunsthistoricus Johan Zwakenberg in het Leids Jaarboekje 2018. De twee schilderijen hangen in de Washington National Gallery of Art. Tot nu toe was onbekend wie

de afgebeelde personen waren. Het was wel al duidelijk dat de portretten bij elkaar hoorden. Zwakenberg stelt dat onder meer de kaaklijn, kin en neus van de man op het portret van Rembrandt 'vlekkeloos overeenkomen' met een afbeelding van Van Schooten die in het Academiegebouw hangt.

Dat het andere portret Margrieta betreft, de vrouw van Van Schooten, heeft volgens Zwakenberg ook een logische verklaring: het stel had in die tijd genoeg te vieren om zich

te laten portretteren, en daarnaast kenden ze Rembrandt. Leidse kunsthistorici betwijfelen de gelijkenis, zo staat op de nieuwswebsite van de universiteit. 'Zeker bij kunstenaars als Rembrandt is het moeilijk om portretten zomaar te identificeren op basis van uiterlijke gelijkenissen', reageert hoogleraar kunstgeschiedenis Stijn Bussels daar. Kunsthistoricus Marion Boers betwijfelt de opmerking van Zwakenberg over de goede band tussen Rembrandt en het echtpaar Van Schooten. **SW**

Peter Burger, universitair docent Journalistiek, heeft van Stichting Skepsis de Piramidependelprijs gekregen voor zijn factchecker-werk.

'Het is een magisch ding, met een pendel die - ik denk- dankzij magneetjes onvoorspelbaar beweegt', beschrijft Burger de Piramidependelprijs, die nu naast zijn bureau staat. 'Er staan de letters bij van de windstreken, maar die moeten we anders interpreteren: "Zeker Weten? Nee, Onderzoeken!". Dat is ook het hele idee achter factchecken, natuurlijk.'

Hij ontving de prijs van Stichting Skepsis, een organisatie met als doelstelling 'buitengewone beweringen aan een kritisch onderzoek te onderwerpen', aldus de website. 'In de lofrede heeft de secretaris gezegd dat het een oeuvreprijs is, omdat ik al meer dan 25 jaar bezig ben met

complottheorieën, broodjeaapverhalen, geruchten en dat soort dingen. Maar in het bijzonder was het voor het project Nieuwscheckers, en als steun voor alle andere factcheckers in Nederland.'

Nieuwscheckers was eerst puur een onderwijsproject. 'Maar toen Trump werd verkozen ontplofte de hele hype rond nepnieuws. Toen hebben we een jaar met Facebook samengewerkt, maar het geld dat we daarmee verdiend hebben, daar zijn we eind dit jaar doorheen.' De samenwerking met Facebook ligt stil, vanwege contractonderhandelingen. 'Er is een kans op een doorstart, maar we weten niet wanneer.'

Sinds 1996 hebben vijf mensen de prijs gewonnen. Burger is nummer zes, en schaaft zich in het gezelschap van Arjen Lubach, Wim T. Schippers, Midas Dekkers, Hans Hoogervorst en Maarten Spanjer. **AK**

'Grip krijgen op problemen'

Archeologie zoekt oplossingen voor problemen onder het personeel, maar wil ook meer grip op wat die problemen nou precies zijn.

Dat zegt decaan Jan Kolen tijdens de faculteitsraadvergadering van 1 november. De faculteit scoorde bijzonder laag in de personeelsmonitor, die in de zomer uitkwam. Er waren met name klachten over leidinggevend en sociale veiligheid.

Het bestuur wil in december al met concrete resultaten komen. In november en december worden er zeven rondetafelge-

sprekken georganiseerd, zegt bestuurssecretaris Janneke Mulders. 'Om er wat dieper in te duiken.'

Het bestuur krijgt nog moeilijk vat op de specifieke problemen, omdat de personeelsmonitor deze weergeeft in algemene termen. Kolen: 'Zonder dat we weten wat het precies inhoudt, veiligheid en leiderschap, is het moeilijk te zien wat er nou precies aan de hand is. Onder veiligheid kan intimidatie vallen, maar ook gebrek aan duidelijke kaders. We weten het niet.' Alles moet een stuk duidelijker. Dat geeft al veiligheid. Intimidatie neem je daar alleen niet mee weg.' **AK**

Minder moorden, toch meer angst

Criminoloog Marieke Liem geeft drie Studium Generale-lezingen over fataal geweld. Daarnaast heeft zij samen met haar collega's een database gebouwd waarin alle moorden zijn opgeslagen die in de laatste 25 jaar in Nederland zijn gepleegd.

In een van de lezingen gaat u in op moord-hotspots in de wereld. Waar is het meeste fataal geweld? 'We hebben net nieuwe data binnen van 2016 en daaruit blijkt dat El Salvador, een land in Centraal-Amerika, met een moordratio van ongeveer 86 per 100.000 inwoners op eenzame hoogte staat. De levensverwachting voor zwarte jonge mannen is gehalveerd in sommige delen van het land. 'Op nummer twee staat Venezuela.

Daarna komen landen als Zuid-Afrika en Mexico. De landen die hoog op de lijst staan, worden vaak geassocieerd met drugshandel en hebben een justitie- en politieapparaat dat niet goed functioneert. Moord is er goedkoop, consequenties blijven namelijk uit.'

Wat is bij ons de moordratio?

'Die is hier 0,9 per 100.000 inwoners. Het is nog nooit zo laag geweest, al is dat voor ons gevoel vaak niet zo. Sterker nog: veel mensen hebben het idee dat het steeds onveiliger wordt.'

Hoe komt dat?

'Vanwege de grote aandacht voor bijvoorbeeld afrekeningen door de Mocromaffia, lijkt het heel erg slecht

te gaan. Het geweld is echter maar een fractie van wat het was in de jaren 90. Toen waren er gemiddeld 250 moordzaken per jaar, nu rond de 100. Het raakt ons nu als er een moord plaatsvindt. Als er iedere dag een lichaam op straat ligt, dan kijken we daar veel minder snel van op.'

'Moorden worden in Nederland enorm breed uitgemeten. Eerst op nieuwssites, vervolgens in de kranten, dan nog Peter R. De Vries die er in talkshows aandacht aan besteedt.'

'Er zijn wel meer paradoxen als het gaat om veiligheid. We wanen ons het meest veilig bij vrienden en familie. Dat is onterecht. Het is statistisch gezien veel veiliger om 's nachts door de Schilderswijk te lopen dan in je eigen huis naast je geliefde te liggen.'

Julie hebben een database opgesteld met alle moorden in Nederland van de afgelopen 25 jaar. Wat staat daar in?

'In de database staat informatie over ruim 4800 zaken, met ruim 5000 slachtoffers. We hebben er zo'n honderd variabelen in opgenomen. We geven uitgebreide karakteristieken van moord- en doodslagzaken weer. Zowel van de slachtoffers als van de daders. Dan moet je denken aan informatie als welk wapen er is gebruikt, hoe de plaats delict eruitzag, wat voor type moord het was. Maar uiteraard gaat het ook over de context van de zaak. Wat was bijvoorbeeld het motief? We willen graag specifiek onderzoeken waarom het aandeel moorden is gedaald.'

Heeft u een vermoeden?

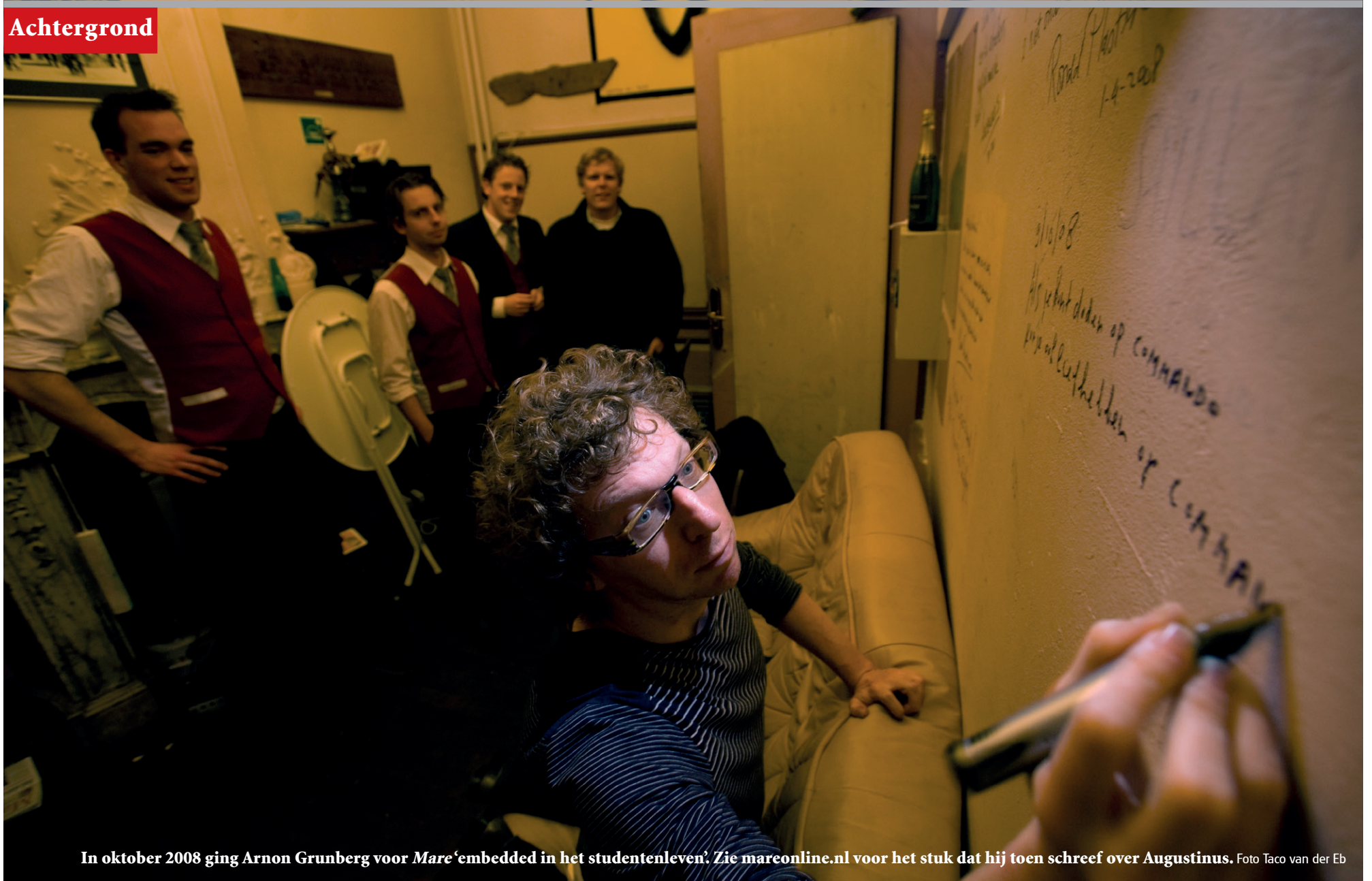
'Het lijkt erop dat vooral de man-op-man-moorden minder vaak voorkomen. Denk hierbij aan roofmoorden en moorden als gevolg van ruzie. We zijn op zoek gegaan naar wat er in de tijd van de daling veranderd is.'

En?

'Het lijkt erop dat de opkomst van het internet grote gevolgen heeft gehad voor de vrijetijdsbesteding. De levensstijl van mannen is fundamenteel veranderd. Zij zoeken minder vaak vertier buitenshuis. Dat lijkt bij te dragen aan een lager moordcijfer. Dat zoeken we verder uit.' **VB**

Lezingen 'Fataal Geweld', 13, 20 en 27 november, Wijnhaven, Den Haag

Achtergrond

In oktober 2008 ging Arnon Grunberg voor *Mare* 'embedded in het studentenleven'. Zie mareonline.nl voor het stuk dat hij toen schreef over Augustinus. Foto Taco van der Eb

Er is sprake van een misverstand

> Vervolg van de voorpagina

Hier ontstaan vragen die Grunbergs hele oeuvre lang blijven terugkeren: hoe mensen lief te hebben voor wie het leven bestaat uit oorlog en verraad? Kun je zelf leven als de mensen om je heen halfdood zijn? En vooral: wat betekent schrijven over de pijn van de ander? (Uit: *Afgrond* zonder vangnet)

Van Dijk: 'Ik ben opgevoed in een illusie van rechtvaardigheid; niet met het gevoel dat iemand je elk moment kan deporteren en vermoorden. Die geschiedenis van destructie heeft Arnon van jongs af aan gevormd. Dat maakt zijn perspectief scherper en waarschijnlijk ook juist dan het mijne.'

Grunberg: 'Ik wil het geen strijd noemen, maar al vanaf *Blauwe maandagen* voel ik een conflict met sommige lezers dat niet zozeer gaat om een esthetische benadering van hoe een roman eruit moet zien, maar om een wereldbeeld. Ik denk dat wat ik schrijf een vorm van realisme is, maar voor hen is dat onaanvaardbaar. Ze vinden het te zwart, te kunstmatig, te veel een sjabloon.' Van Dijk: 'Als mensen passages irritant vinden, word ik juist wakker. Als ze klagen dat sommige stukken te lang doorgaan, er teveel wordt herhaald, het moeilijk is om jezelf met hoofdpersonen te identificeren, dan is dat niet voor niks: dan gebeurt daar iets.'

Grunberg: 'Ze verwijten me dat ik de grote sadist ben die zijn personages van alles aandoet. Maar nee! Ik ben het niet! Kijk om je heen! Daarbuiten bestaat een veel sadistischer universum!'

Van Dijk: 'Dat wereldbeeld leidt tot een adequate, filosofisch goed onderbouwde en actuele analyse van wat er in de huidige maatschappij misgaat. Behalve in romans als *Tirza* zie je dat ook goed terug in de Voetnoten, de columns in *de Volkskrant*.'

Grunberg: 'In je boek stel je de vraag: hoe kun je in die krant heel serieus over de Duitse verkiezingen schrijven, maar tegelijkertijd ook de "Seksrabbiijn des Vaderlands" zijn? Voor mij is het essentieel om die twee dingen wél samen te doen. Ik vind specialisatie juist funest en barbaars: alsof seks je totaal niet mag interesseren zodra je iets zinnigs kunt zeggen over de verkiezingen. Je bent "een totaalman" om dat wettelijke woord van Louis van Gaal te gebruiken.'

Van Dijk: 'De kracht van je werk is ook dat het stilistisch zo sterk is en humor heeft. Daar heb ik uiteindelijk te weinig mee gedaan. Het een bloedserieus boek geworden, terwijl jouw oeuvre enorm geestig is.' Grunberg: 'Ja, ik dacht wel even: ik ben een redelijk humorloze schrijver.' Van Dijk: 'Dat ligt aan mij: ik ben een vrij humorloze professor.'

Niet alleen de Joodse overlevenden, maar de hele westerse beschaving zijn fundamenteel beschadigd door de vernietiging van zes miljoen mensen in het hart van Europa. Grunberg deconstrueert de relatie tussen beschaving en barbarij, en laat zien hoe recente conflicten de horror herhalen. Het is die herhaling van steeds dezelfde traumatische structuur die toont dat genezing, zowel individueel als maatschappelijk, onbereikbaar is. (Uit: *Afgrond* zonder vangnet)

Van Dijk: 'Mijn boek is geen verkapt biografie. Het gaat niet over Arnon Grunberg die 's ochtends zijn tanden poetst, maar over zijn werk. Literatuur kan ons vertellen hoe we moeten omgaan met ons pijnlijke verleden, en Arnon heeft daar een cruciale stem in. Ik vind het ongelooflijk dat we in Nederland nauwelijks gezien hebben dat we zo'n belangrijke tweedegeneratie-auteur hebben. Het is een blinde vlek: geen enkele recensent of wetenschapper heeft erop gewezen. Mijn voorga-

gers lazen de schrijvers van hun eigen generatie. En in de neerlandistiek hebben we heel lang uitsluitend tekstgericht gelezen: alles moest zich binnen het boek afspelen. We mochten geen enkele betekenis afleiden uit biografische gegevens.'

Grunberg: 'Het rare effect is dat ik me nu voel teruggebracht tot degene die ik was op mijn zeventiende. Ik heb vanaf het begin gezegd: ik wil geen tweedegeneratie-auteur zijn. Als jij mij nu toch zo noemt is mijn initiële reactie: dat ben ik niet. Er is sprake van een misverstand.'

Van Dijk: 'En dat vind je nog steeds?' Grunberg: 'Alles in mij verzet zich tegen dat etiket.'

Van Dijk: 'Hoezo? Vanwege het woord "generatie"?' Grunberg: 'Nee, het is het idee dat ik slachtoffer ben. Ik heb er alles aan gedaan om dat absoluut niet te zijn, en jouw boek confronteert me ermee dat dit niet gelukt is. Maar ik blijf vechten. Ik geef niet zomaar op.'

Van Dijk: 'Slachtoffer klinkt zo passief en lijdzaam. Dat is bij jou totaal niet het geval. Jouw oeuvre is één creatieve explosie: dat is natuurlijk de ultieme middelvinger naar ieder slachtofferschap.'

Twee trauma's, dat van zijn moeders kampverleden en dat van zijn eigen jeugd als kind van twee beschadigde ouders, zijn met elkaar verbonden en worden in de romans steeds in nieuwe gedaanten beschreven. Dat wil niet zeggen dat de concentratiekampen van de Shoah ooit daadwerkelijk het onderwerp zijn van de romans. (Uit: *Afgrond* zonder vangnet)

Grunberg: 'Ik heb altijd mijn best gedaan om een heel nieuw, totaal ander boek te schrijven. Voor mijn gevoel was dat ook gelukt, maar jij legt vooral de nadruk op de overeenkomsten.'

Van Dijk: 'Jij camoufleert het feit dat ze allemaal over de oorlog gaan.'

Grunberg: 'Wat dat betreft was jouw

boek inspirerend. Het dwingt mij verder na te denken: hoe maak ik mijn ervaringen tot iets algemeen en universeels? Op het moment dat je literatuur terugbrengt naar de anekdotiek van de holocaust kom je heel snel bij Shoah-kitsch terecht. Dat gevaar ligt echt op de loer. Ik was ook blij dat je schrijvers citeert, die heel veel voor mij betekenen, zoals Tadeusz Borowski of M.S. Arnoni. Zij worden amper nog gelezen omdat ze haaks staan op de zwart-wit-herinneringscultuur die wij zo graag willen zien. Dat morele concept is een veel te gemakkelijk ijkpunt: het is juist het tegendeel van empathie. Hoe schrijf je over de oorlog, zonder in die vallen te trappen?' Van Dijk: 'En aangezien niemand je eerder als tweedegeneratie-schrijver heeft beschouwd, kunnen we stellen dat die camouflage goed gelukt is.' Grunberg: 'Misschien werkte het wel iets te goed. Als ik in Duitsland een lezing geef, vraagt men vaak waarom ik zo goed Duits spreek. Als ik dat vervolgens uitleg,

wordt de zaal heel onbehaaglijk. Dan snappen ze plotseling: "Wacht even, dat is ook onze geschiedenis". Dat gevoel van onbehagen overvalt mij dan ook.'

Van Dijk: 'Dat is geweldig. Want op dat moment hebben ze nog geen tijd gehad om hun verdedigingsmechanisme in werking te stellen.'

Grunberg: 'Eigenlijk is de oorlog voor mij een Trojaanse oorlog geworden. Het is een mythe waaruit ik put. Weliswaar een mythe die heel dichtbij staat en echt gebeurd is, maar ook een tragedie met mythologische figuren die uiteindelijk dezelfde status krijgen als Achilles. Dat denk ik echt.'

Van Dijk: 'Ik krijg meteen zin om door te schrijven. Stom dat mijn boek al af is.'

DOOR FRANK PROVOOST

Yra van Dijk, *Afgrond* zonder vangnet, *Liefde en geweld in het werk van Arnon Grunberg*. Nijgh & Van Ditmar, 496 pgs, €29,99

De Amsterdamse Montessorri School, in 1982. Yra van Dijk is de derde van links, boven. Arnon Grunberg is de derde van links, onder.

De ontembare uitvinder

Willem Kolff redde miljoenen levens, maar kreeg geen Nobelprijs

Leidenaar Willem Kolff bedacht niet alleen de kunstnier, maar maakte ook hart-longmachines. Hij had iets dwangmatig, aldus zijn biograaf. 'Als ik geen geld krijg, doe ik het toch.'

DOOR BART BRAUN 'Sie werden erschossen, Herr Kolff.'

Het is 1944, en de Duitse bezetters doen allang niet meer alsof ze het beste met Nederland voorhebben. Bij een razzia in Rotterdam 10.500 mannen opgepakt, en dicht op elkaar gepropt in schepen naar het oosten. Na 72 uur komen die uitgeput, vies en hongerig aan in Kampen. Willem 'Pim' Kolff, de internist van het plaatselijke ziekenhuis onderhandelt met de Duitse *Oberleutnant*: als Kolff nou de zieken van boord haalt en behandelt, komt dat de efficiëntie van het transport ten goede.

Vooruit dan maar, is de deal. Maar als er ook maar ééntje zoek raakt, krijgt Kolff de kogel, waar schuwt de Duitser hem. Tijdens het staartje van de oorlog selecteert hij in totaal 1283 patiënten. Het merendeel had inderdaad medische hulp nodig, maar er zaten ook verzetslieden en Joden tussen. Volgens de administratie van het ziekenhuis, die in handen is van Kolff, zijn ze allemaal ziek. Joden die zich ziek melden krijgen een nieuw persoonsbewijs zonder letter J erin, en worden op transport gezet om onder te duiken binnen de Arbeitseinsatz. Een enkele patiënt wordt 'ziek' gemaakt met pillen die de poep of huid verkleuren, om zo de symptomen van tuberculose na te bootsen. Kolff weet zo honderden mensen uit handen van de Duitsers te houden.

Dat is nog maar een fractie van alle levens die hij heeft gered. Zijn pas verschenen biografie heet niet voor niets *De man die miljoenen levens redde*.

Succes heeft vele vaders, en soms ook vele alma maters.

De kunstnier die hem zo beroemd zou maken, bouwde Kolff voor het eerst in het ziekenhuis van de Rijksuniversiteit Groningen, maar studeren deed hij in Leiden. Daar is hij ook geboren: in een hotel aan de Beestenmarkt, waar het flink gestonken moet hebben omdat daar anno 1911 nog een echte beestenmarkt stond. Hij groeide op het Gelderse Beekbergen, waar zijn vader een sanatorium voor tbc-patiënten runde.

'De keuze voor een andere universiteitsstad dan Leiden (was) niet aan de orde', zo legt biograaf Herman Broers uit. Kolffs vader Jacob had er ook al geneeskunde gestudeerd, en gewerkt aan het Academisch Ziekenhuis. Pim Kolff geniet van het studentenleven bij sociëteit Minerva, en raakt in Leiden verloofd met de rijke Janke Huidekooper. Omdat hij verloofd is, komt hij moeilijk aan een baan maar Groningen wil hem graag hebben.

In Groningen sterft er een nierpatiënt onder zijn handen: er was domweg niets dat de jonge arts kon doen. De nieren moeten voorkomen dat je jezelf vergiftigt: als ze falen wacht de patiënt een uitgesproken nare dood: met naar urine stinkende adem, waanvoorstellingen, blindheid en jeuk over het hele lichaam, als de ureumkristallen zich door de huid een weg naar buiten zoeken.

Kolff experimenteert met een kunstnier van kunstmatig worstenvel en een roestvrijstalen trommel, als de Tweede Wereldoorlog uitbreekt. Roestvrijstaal is moeilijk te krijgen en zijn Joodse begeleider pleegt zelfmoord zodra Nederland bezet wordt. Als opvolger wordt een nazi benoemd, maar Kolff bedankt ervoor om daarmee samen te werken, en belandt in Kampen.

Daar werkt hij door aan zijn kunstnier: zestien patiënten zullen aan het apparaat sterven

Willem Kolff bij een replica van zijn uitvinding. Foto Willem Kolff Stichting

voordat hij in september 1945 de eerste weet te redden, uitgerekend een nazi-sympathisante die ziek werd in het strafkamp. In 1946 kan hij eindelijk promoveren op zijn studies naar het apparaat. Summa cum laude, uiteraard.

Kolff gaat met zijn kunstnieren op tournee, en is onder de indruk van het onderzoeksklimaat in de VS. Op een dag ziet zijn vrouw hem zitten, in gedachten verzonken, met een stuk worstenvel in zijn handen. 'Janke', zegt hij, 'ik denk dat ik weet hoe ik een kunsthart moet maken.' Haar antwoord? 'Oh nee, niet weer.' Uiteindelijk zal ze van hem scheiden - na zijn pensioen, omdat hij gewoon blijft doorwerken.

In 1950 besluiten de Kolffjes naar Amerika te emigreren. Daar werkt hij mee aan de ontwikkeling van hart-long-machines, een kunsthart, en de productie van kunstnieren in fabrieken. Nierdialyse is nu een routinebehandeling; alleen al die laatste uitvinding heeft, volgens de Nierstichting, twintig mil-

joen levens gered. Kolff won er allerlei medische prijzen mee. Hij werd vier keer genomineerd voor de Nobelprijs in de geneeskunde, maar die hoogste eer ging aan hem voorbij.

Echt rijk is hij van zijn onderzoek niet geworden. 'Ik heb veel van mijn eigen geld in research gestoken', zei hij daarover. 'Heel veel zeer rijke medici doen dat niet. Die schrijven eerst een subsidieaanvraag om hun onderzoek gefinancierd te krijgen, en dan pas beginnen ze. Als ik het geld niet krijg, doe ik het toch.'

Kolff overlijdt in 2008, drie dagen voor zijn 98ste verjaardag. In de jaren voor zijn dood spreekt hij regelmatig af met journalist Herman Broers, de auteur van *De man die miljoenen levens redde*. Het boek is een prima biografie: grondig geresearcht en vakkundig opgeschreven. Broers steekt zijn bewondering voor de wetenschapper niet onder stoelen of banken: 'Het is een bijzondere ervaring om Kolff te zien werken. Hij heeft iets dwangmatig; een ontembare creatieve geest die gevangen zit in onvermijdelijke vergankelijkheid.' Maar voor sommige mensen is zulke bewondering ook gewoon op zijn plaats.

Herman Broers, *De man die miljoenen levens redde* - Dokter Willem Kolff (1911-2009). Uitgeverij Balans, 358 blz. € 19,99

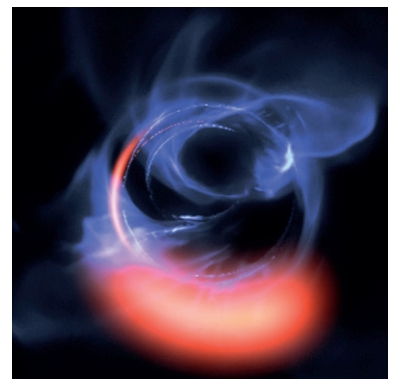
Weekend-effect

In Nederland kan je je hartinfarct maar beter krijgen op een doordeweekse dag, lijkt het. Promovenda Daniëlle Eindhoven van het Leids Universitair Medisch Centrum beschrijft in het *American Heart Journal* dat de dag waarop je naar het ziekenhuis gaat verschil maakt.

Daarvoor vergeleken zij en haar collega's de data van de bijna zestigduizend mensen die in 2012 en 2013 zo'n infarct kregen.

Cardiologen delen hartinfarcten op in twee soorten, afhankelijk van de aanwezigheid van een bepaald patroon in het elektrocardiogram. Als dat patroon er is, wordt de patiënt meestal meteen gedotterd. Bij de tweede categorie, de zogeheten non-stemi, doet de arts eerst verder onderzoek. Bij die tweede groep is de kans dat ze een jaar later overleden zijn ietsje hoger als ze hun infarct in 't weekend kregen dan doordeweeks: 13 versus 11 procent. Dat zou iets te maken kunnen hebben met het feit dat er in het weekend minder vaak wordt gedotterd bij deze groep.

Een andere verklaring is dat de 'weekend-patiënten' gemiddeld wat zieker zijn: er komen op maandag meer hartinfarcten binnen dan op zondag: blijkbaar treedt er een vertraging op bij de mensen met minder ernstige symptomen. Maar ook dat betekent dat je maar beter doordeweeks kunt hartinfarcten, natuurlijk.

Zwart gat

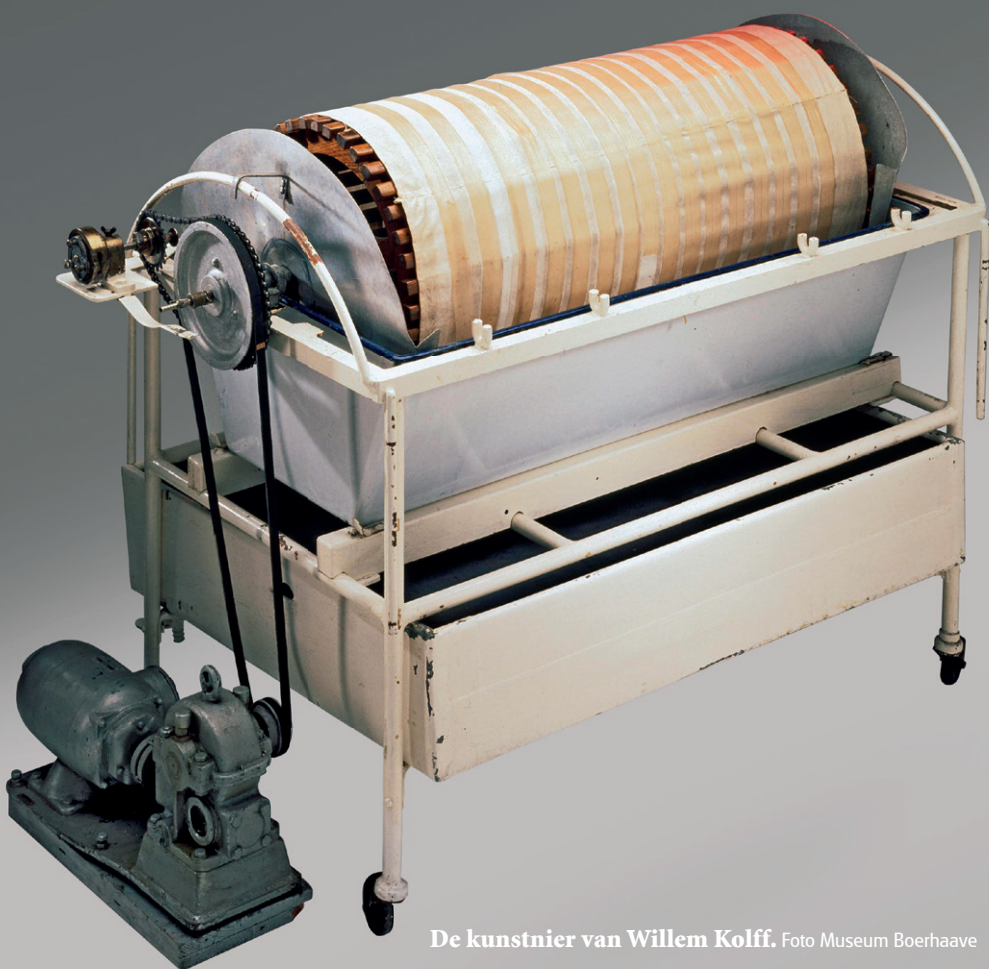
In het midden van onze Melkweg zit een zwart gat, dat zelfs voor een zwart gat opvallend zwaar is. Dat ons hele sterrenstelsel eromheen draait, heeft niet zoveel met de massa van dat gat te maken, maar in de directe omgeving ervan slingert het supergrote gaswolken in het rond. Vlak voordat het gas definitief verdwijnt in het afvalputje van verbogen ruimte-tijd, geeft het een enorme stoot straling af. Een groep sterrenkundigen, waaronder de Leidse hoogleraar Tim de Zeeuw, hebben met behulp van de Very Large Telescope in Chili die stralingsstoten gemeten. Het gas racet met 30 procent van de lichtsnelheid om het zwarte gat heen, blijkt uit hun data: honderdduizend kilometer per uur. Het artikel waarin ze hun waarnemingen beschrijven, verscheen vorige week in *Astronomy & Astrophysics*.

Slakkenvoer

De olie in je smeermargarine en je slaolie komt deels van koolzaad, een van de belangrijkste olieproducerende planten ter wereld. Het is familie van rapenzaad, een wild plantje dat er op het oog behoorlijk op lijkt, maar een heel andere genensamenstelling heeft.

Die twee kunnen kruisen, en als je dat in het lab doet komen er hybride plantjes uit die prima opgroeien. In het wild zie je die hybrides echter nooit, terwijl bijen wel van de ene naar de andere plant vliegen.

Biologiestudente Martienke Baaij is hoofdautor van een artikel in *Basic and Applied Ecology* dat een mogelijke verklaring geeft. Naaktslakken vinden het tamme koolzaad veel lekkerder dan het wilde rapenzaad. Dat heeft vermoedelijk wat te maken met de aanwezigheid van afweerstoffen die we zorgvuldig uit de tamme plant hebben weggekwakt omdat ze niet zo lekker smaken. De hybrides zitten daar een beetje tussenin, zowel qua populariteit bij slakken als bij de concentratie stoffen. Wellicht ontstaan ze wel in het wild, maar worden ze simpelweg opgevoerd, opperen Baaij en co. Dat moet nog wel in het veld bewezen worden.

De kunstnier van Willem Kolff. Foto Museum Boerhaave

Eliza's verwonderingen

De onzichtbare Rembrandt

Serie over de (verborgen) collectie van Museum De Lakenhal

Een van de topstukken van Museum De Lakenhal heeft een dubbele laag. Tot aan de heropening stort masterstudent film & photographic studies Eliza Jordaen zich op de verborgen schatten.

Kunst kijken doe je met je ogen, luidt een veelgehoorde misvatting. Ons zicht is zeker een belangrijke bondgenoot wanneer we oog in oog komen te staan met beeldende kunst. Het is echter niet altijd voldoende. Want, wat zich afspeelt onder het oppervlak is soms eveneens interessant.

Vandaag, 8 november, is het de 'internationale dag van de stralende beroepen': de dag van de radiologie en röntgenfotografie. Een mooie aanleiding om aandacht te besteden aan een werk dat in eerste instantie niet zichtbaar is voor het publiek maar tegelijkertijd altijd kan worden bewonderd.

Ik heb het over een van de topstukken van Museum De Lakenhal, een piepklein paneel dat Rembrandt schilderde in ca. 1624: *Brillenverkoper*.

Of tenminste, ik doel op het object, niet op de voorstelling. Het zijn namelijk twee kunstwerken in één: we zien de in paars gehulde verkoper die zijn waar slijt aan geïnteresseerden. We zijn ons echter onbewust van het vrouwelijk naakt, temidden van een wirwar van ondefinieerbare vormen, dat zich hierachter schuilhoudt.

Voordat Rembrandt de brillenverkoper schilderde, zijn eerst deze vrouwelijke vormen op het paneel gezet. Twee werelden tegelijkertijd, waarvan slechts één de uiteindelijke goedkeuring van de meester kreeg. Rembrandt besloot wellicht dat het vrouwelijk naakt niet naar zijn tevredenheid geschilderd was.

Of was het slechts een vingeroefening, niet de moeite waard om te behouden? Wie weet had hij gewoon snel een paneel nodig en stond deze toevallig in de hoek? Het blijft gissen en tegelijk voeden deze vragen juist de fascinatie.

Het is zeker geen unicum dat schilderijen soms werden over-

geschilderd met een andere voorstelling. Picasso's *La Misereuse Accroupie* (De hurkende bedelaar) blijkt eveneens de drager te zijn van twee werelden: de beeltenis van een vrouwelijke bedelaar met daaronder verborgen een landschap met heuvels. Het doek van uit 1902 hangt momenteel in de Art Gallery of Ontario, Canada.

Röntgenstraling doet wellicht denken aan transparantie, ergens dwars doorheen kunnen kijken. Hier toont het zich echter als verschaffer van diepgang: een nieuwe inhoud openbaart zich.

Lichtelijk ironisch is het wel dat Rembrandt juist dit werk, *Brillenverkoper*, schilderde als onderdeel van een serie over de zintuigen. Het is een allegorie op het gezicht.

Kijken we anders naar de penseelstreken, de samenstelling van kleuren, wetende dat een vrouw zich hierachter schuilhoudt?

Een onderhuidse aanwezigheid, eeuwig gevangen tussen paneel en verf.

Brillenverkoper, ca. 1624. Rembrandt Harmensz. van Rijn. Foto De Lakenhal

Maretjes

De prijs voor een Maretje bedraagt €9,- per 30 woorden, opgegeven via redactie@mare.leidenuniv.nl uiterlijk t/m maandag 16.00 uur. Maretjes aangeboden voor commerciële doeleinden worden niet geplaatst, evenmin als Maretjes waarin zaken worden aangeboden die de waarde van 4.500 euro te boven gaan.

Doe meer met je kennis! Vrijwilligers gezocht voor één uur per week **bijles en huiswerkbegeleiding** op verschillende locaties of bij de leerling thuis. **Leiden-Noord**, 23 leerlingen **basis-onderwijs**, groep 4 t/m 8, waarvan 7 met vergoeding van 5 tot 10 euro. **Voortgezet onderwijs**: *Nederlands, 3havo. *Engels, 4havo. Engels, brugklas Speciaal Voortgezet onderwijs. *Engels, brugklas anderstaligen. *Nederlands, 3havo. *Nederlands, brugklas vmbo-TL. Nederlands, 3mavo. Nederlands, 2vmbo. Nederlands, 2hbo,

onderzoeksverslagen maken. *Nederlands, Engels, 2-VSO. *Frans, Engels, brugklas mavo-havo. **Leiden-Zuid**, 4 leerlingen **basisonderwijs**, groep 4 t/m 8. Voortgezet onderwijs: Engels, 3mavo. Onderwijswinkel Driftstraat 77, ma, wo en do 15-17u. Tel. 071-5214256. E-mail: hdekoomen@owwleiden.nl.

Vertaler (v) zoekt per direct rustige woonruimte in de omgeving van station Lamenshans voor onbepaalde tijd. Contact: 071-8892316.

Maretjes-extra zijn bedoeld voor semi-commerciële instanties. De prijs voor een Maretje-extra is €23,- incl. BTW voor elke vijfendertig woorden. U kunt deze advertenties uiterlijk op de vrijdag vóór het verschijnen van Mare opgeven bij Bureau van Vliet B.V., postbus 20, 2040 AA Zandvoort, telefoon 023-571 47 45. E-mail: Zandvoort@bureauvanvliet.com

Academische Agenda

Mw. V.C. Bojtor-Hamelinck hoopt op dinsdag 13 november om 11.15 uur te promoveren tot doctor in de Geneeskunde. De titel van het proefschrift is 'Shared decision-making about treatments for early breast cancer: preferences of older patients and clinicians'. Promotoren zijn prof.dr. C.J.H. van de Velde en prof.dr. A.M. Stiggelbout.

Mw. A.A. Wołodzikol hoopt op dinsdag 13 november om 13.45 uur te promoveren tot doctor in de Geesteswetenschappen. De titel van het proefschrift is 'Bodies within Affect: On Practicing Contaminating Matters through Bioart'. Promotor is prof. dr.ing. R. Zwijnenberg.

Mw. W.S.F.J. Tummers hoopt op dinsdag 13 november om 15.00 uur te promoveren tot doctor in de Geneeskunde. De titel van het proefschrift is 'Diagnostic and Intra-operative Targeted Molecular Imaging for Pancreatic Cancer'. Promotor is prof.dr. C.J.H. van de Velde.

Mw. M.J.L. Mastboom hoopt op dinsdag 13 november om 16.15 uur te promoveren tot doctor in de Geneeskunde. De titel van het proefschrift is 'Tenosynovial Giant Cell Tumours'. Promotoren zijn prof.dr. P.D.S.

Dijkstra en prof.dr. H. Gelderblom.

Dhr. P.C.D. Bank hoopt op woensdag 14 november om 10.00 uur te promoveren tot doctor in de Geneeskunde. De titel van het proefschrift is 'Improving acceptance of pharmacogenetic testing in clinical care'. Promotor is prof.dr. H.J. Guchelaar.

Dhr. S.M. Kas hoopt op woensdag 14 november om 11.15 uur te promoveren tot doctor in de Wiskunde en Natuurwetenschappen. De titel van het proefschrift is 'Using insertional mutagenesis to identify breast cancer drivers and therapy resistance genes in mice'. Promotor is prof. dr. J.M.M. Jonkers.

Dhr. B. Zacchetti hoopt op woensdag 14 november om 12.30 uur te promoveren tot doctor in de Wiskunde en Natuurwetenschappen. De titel van het proefschrift is 'Morphogenesis and heterogeneity in liquid-grown *Streptomyces*'. Promotor is prof.dr. G. van Wezel.

Dhr. T.H. van Essen hoopt op woensdag 14 november om 13.45 uur te promoveren tot doctor in de Geneeskunde. De titel van het proefschrift is 'Ocular responses to foreign corneal and tumor tissue'. Promotor is prof.dr. M.J. Jager.

Dhr. B.J. Heijnen hoopt op woensdag 14 november om 15.00 uur te promoveren tot doctor in de Geneeskunde. De titel van het proefschrift is 'Measurement and clinical evaluation of oropharyngeal dysphagia: a multidimensional approach'. Promotor is prof.dr.ir. J.H.M. Frijns.

Mw. D.Y.P. Haane hoopt op woensdag 14 november om 16.15 uur te promoveren tot doctor in de Geneeskunde. De titel van het proefschrift is 'Cluster headache and oxygen'. Promotor is prof. dr. M.D. Ferrari.

Mw. A.M. Fernández Sáez hoopt op donderdag 15 november om 10.00 uur te promoveren tot doctor in de Wiskunde en Natuurwetenschappen. De titel van het proefschrift is 'Studying the Benefits of Using UML on Software Maintenance: an Evidence-Based Approach'. Promotoren zijn prof.dr. J.N. Kok, prof.dr. M.R.V. Chaudron (Sweden) en prof.dr. M. Genero (Spanje).

Dhr. K. Bondarenko hoopt op donderdag 15 november om 11.15 uur te promoveren tot doctor in de Wiskunde en Natuurwetenschappen. De titel van het proefschrift is 'Plan B for particle physics: finding long lived particles at CERN'. Promotor is prof.

dr. A. Boyarkys.

Mw. J.E. Nahon hoopt op donderdag 15 november om 12.30 uur te promoveren tot doctor in de Wiskunde en Natuurwetenschappen. De titel van het proefschrift is 'Preclinical validation of putative targets in cardiovascular and metabolic disease'. Promotor is prof.dr. M. van Eck.

Dhr. L. van den Haak hoopt op donderdag 15 november om 13.45 uur te promoveren tot doctor in de Geneeskunde. De titel van het proefschrift is 'Implementing New Surgical Instruments in Minimally Invasive Surgery'. Promotor is prof.dr. F.W. Jansen.

Mw. K.L. Nahon hoopt op donderdag 15 november om 15.00 uur te promoveren tot doctor in de Geneeskunde. De titel van het proefschrift is 'Combating metabolic disease. Ethnic aspects, mechanisms and novel treatment strategies'. Promotor is prof.dr. P.C.N. Rensen.

Dhr. L.M. de Hoog hoopt op donderdag 15 november om 16.15 uur te promoveren tot doctor in de Rechtsgeleerdheid. De titel van het proefschrift is 'De prioriteitsregel in het vermogensrecht'. Promotor is prof. mr. W.G. Huijgen.

Bezoek ook onze website
www.mareonline.nl

Foto Bayerische Staatsbibliothek München

Hij was geen krankzinnige kabouter

Wie wil weten hoe Hitler dacht, moet zijn boek lezen

In september kwam de Nederlandse editie van 'Mein Kampf' uit. Historicus Willem Melching (UvA) schreef ruim honderd pagina's inleiding bij de vertaling, en gaf woensdag een lezing in Leiden. Neem het boek serieus, zegt hij.

'Zie Hitler als een ideoloog', schrijft u, 'niet alleen als schreuwende waanzinnige'. Wat bedoelt u daar precies mee?

'Je moet Hitler niet als merkwaardige geesteszieke beschouwen. Zo kennen we hem uit films zoals *Der Untergang*, waarin hij een soort krankzinnige kabouter is. Maar hij was een serieuze ideoloog. Tenminste, zo zag hij zichzelf. Zijn politiek baseerde hij op een vastomlijnd programma, zoals hij het in *Mein Kampf* heeft vastgelegd. Bijna alles wat hij van tevoren bedacht, heeft hij ook uitgevoerd. De Tweede Wereldoorlog werkt hij tot in detail uit: tegen wie hij gaat vechten –

de Sovjet-Unie en Frankrijk – en dat hij op zoek gaat naar bondgenoten. Hij heeft een grote voorkeur voor een bondgenootschap met Italië, dat er ook kwam. En met Engeland, maar die is er niet gekomen. En wat betreft het "Joodse vraagstuk": de Jodenvervolgung kan je niet letterlijk in *Mein Kampf* vinden, wel dat Joden tweederangsburger moeten worden.'

Maakt het uit of we Hitler als ideoloog of krankzinnige zien?

'Het idee om Hitler als ideoloog te zien, is redelijk nieuw. Het komt steeds meer voor het voetlicht. Dat heeft er waarschijnlijk mee te maken dat er nu eindelijk een behoorlijke editie van *Mein Kampf* verkrijgbaar is, zowel in het Duits, sinds 2016, maar nu ook in Nederland. Het is belangrijk dat er een serieuze discussie over het boek is, omdat je dan beter gaat nadenken over wat Hitler nu precies bezielde. Het blijft natuurlijk mysterieus: een man die

dertig jaar niets voorstelde, gaat op eens in de politiek. En als hij eenmaal aan de macht komt veroorzaakt hij ongeveer de grootste ramp uit de twintigste eeuw: een oorlog met 50 miljoen slachtoffers, en daarbinnen een industriële genocide. Dat is een buitengewoon spectaculaire en tragische gebeurtenis, maar het is interessant om te zien dat hij het van tevoren ook nog allemaal bedacht heeft. Dan krijg je houvast op de figuur. Want als je zegt dat hij een waanzinnige was, of een opportunist, of dat hij maar wat deed – daar kan je niet alles mee uitleggen.'

Wat bezielde hem dan, denkt u?

'Waarom hij het geloofde, weet ik natuurlijk ook niet. Maar hij had heel duidelijke opvattingen, en daar was hij lang niet de enige in. Dat is een bijkomend voordeel als je het boek serieus neemt: je ziet dat hij niet erg origineel was. Hij schrijft juist dingen waar veel mensen het mee eens zijn en in die tijd als normaal

werden beschouwd. Bijvoorbeeld het idee dat volkeren, of rassen, of landen – hij gebruikt die woorden allemaal ook door elkaar – voorbestemd zijn om oorlog te voeren. En hij beweert dat Duitsland nog één kans heeft, na het verliezen van de Eerste Wereldoorlog, om een wereldmacht te worden.

'De Jodenhaat heeft hij ook niet zelf verzonnen. Het idee dat een volk sterker is in een oorlog als het raszuiver is, bestond al. De Joden haalden volgens Hitler de kwaliteit van het ras naar beneden. Hij wilde een soort Apartheid, hij maakte van Joden tweederangsburgers. Daar begon hij in de jaren dertig al mee. Hij dacht: dan gaan ze wel weg. En dat deden ze ook. De helft van de Duitse Joden is gevlucht.'

Waarom begon hij dan alsnog met vernietigingskampen?

'Persoonlijk denk ik dat hij vrij snel in de gaten kreeg dat hij de oorlog tegen de Sovjet-Unie niet kon winnen.

Dat was ook het moment dat bij hem de knop omging: hij liet het verwijderen van de Joden los, door ze bijvoorbeeld naar Siberië te sturen, en ging over tot vernietiging. De oorlog gaf hem de kans dit te doen, want de Sovjets ging hij niet meer verslaan.'

Schuilt er geen gevaar in het te serieus nemen van Hitlers ideologie? Dat het zijn gedachtegoed weer normaliseert?

'Nee, het is juist belangrijk om te zien hoe dit soort mensen denkt. Ik ben ook niet bang dat de geschiedenis zich zal herhalen. Hitler was een kind van zijn tijd, en zijn aanhangers waren kinderen van hun tijd. Er zijn nu andere gevaren voor de democratie. Het heeft ook geen zin om te roepen dat Wilders of Trump de 'nieuwe Hitler' is. Ik zeg nu: Trump lijkt niet op Hitler. Trump lijkt op Trump, en dat is al erg genoeg. Iedere tijd krijgt de malloten die ze verdient.'

DOOR ANOUSHKA KLOOSTERMAN

Succesvolle mannelijke hoogleraren gezocht!

Grapje.

Dit was niet de oproep die de universiteit vorige week plaatste voor de werving en opleiding van vrouwelijke topbestuurders. Gezocht werden 'succesvolle vrouwelijke hoogleraren'. Mijn lezing haperde bij het woord 'succesvol'. Mannelijke hoogleraren van Leiden komen kennelijk alleen in de categorie succesvol voor; hun succes is vanzelfsprekend in de 'hooglerarenuniversiteit' die de Universiteit Leiden is. Maar vrouwelijke hoogleraren komen dus wél in twee categorieën. En, voor de duidelijkheid, de niet-succesvolle zijn uitgesloten van de cursus Top-Besturen.

Er stond ook niet "goede vrouwelijke

hoogleraren gezocht". Heeft de adverteerder deze explosieve optie wel geopend maar tijdig ingeslikt en vervangen door iets voorzigtigers? Waarom niet simpelweg 'vrouwelijke hoogleraren gezocht'?

Marie Curie, Niels Bohr en Jean Piaget waren geen succesvolle wetenschappers. Ze waren goed. Dat wil zeggen: hun werk was zo goed dat het een duurzame verandering teweeg heeft gebracht in ons begrip van de verschijnselen die ze onderzochten.

Succesvol is niet helemaal hetzelfde als goed: succes overkomt de persoon. Goed is de kwaliteit van het werk dat ze aflevert. Succes blijkt uit een carrière,

gevolgd door een 'Career Award', de verwerving van Veni's, gevolgd door Vidi's en Vici's, het schrijven van blogs, tweets, portretfoto's in de media, de Viva top-tien, de publieksprijs voor de 'Knapste Kop'-verkiezing, optredens op publieksdagen en -nachten van de wetenschap, en andere vormen van erkenning door brede gezelschappen van meestal niet-vakgenoten.

Succes zal vaak te maken hebben met goed; maar het is een ander spel, met andere 'stakes'. Het verschil tussen niet kunnen rusten voordat je een verklaring hebt gevonden voor het experimenteel effect, en niet rusten tot dat je gebeld bent door Pauw.

De laatste decennia is het belang van

succes toegenomen in de hele academische wereld (sponsors, universiteiten), en Leiden staat zijn mannetje. De jonge introverte wetenschappers in mijn omgeving die met gepaste bezetenheid testen en controleren in het lab, en de cursus 'persuasive grant proposals writing' overslaan, trekken het geld niet aan. Met name de vrouwen niet. 'Goed' is niet goed genoeg. Succesvol zijn lijkt een extra eis die we aan vrouwelijke wetenschappers opleggen, en die hun wetenschappelijke carrière sterker beïnvloedt dan die van mannen.

Onderzoeken laten bovendien zien dat vrouwelijke wetenschappers minder dan mannelijke de kritische feedback op

hun werk krijgen van cruciale experts, die zij nodig hebben om hun werk te verbeteren. Het zijn die kleine afwijkingen in de behandeling en het aanspreken van vrouwen, die op de lange duur en over grote groepen, vrouwelijke wetenschappers op achterstand houden. En hun werk.

Er is dus een vilein stukje seksisme geslopen in dit 'diversity'-initiatief: een 'onbewuste gender bias' - waar het diversity office overigens een bewustwordingscursus voor aanbiedt.

FENNA POLETIEK is universitair docent bij de afdeling cognitieve psychologie van het instituut psychologie

We need to talk about racism

Diversity and inclusion? Leiden has a long way to go

Racism is a regular and frequent feature of campus life in Leiden, writes a scholar who wishes to remain anonymous. 'Ask yourself, how many visible minorities sit on senior academic boards?'

Despite its claims to promote diversity, inclusion, and safe workplace environment, my experiences at Leiden University in the last years have been very unpleasant, marred by regular racist episodes directed at myself by Leiden staff and students alike, and frequent maligning of my cultural background, religious commitment, and racial belonging. The situation is serious and beginning to have some detriment to my mental health. Every moment I spend at Leiden can be characterised as an anxiety-inducing ordeal.

Colleagues are often unsettled when they learn of my being on the receiving end of racism and discrimination by other white colleagues and students on campus. Some dismiss my experiences outright, others nod politely in the midst of conversation, while some remain indifferent. But the most irritating are those privileged, upper-middle class, and white academics who retort with ill-considered statements such as, "But I can't see the racism you're referring to, everyone at Leiden is polite."

Here lies the problem, of course. In my experiences the worst of racists and frequent bigotry offenders are those white academics who hide behind the veneer of civility and cosmetic pretences of tolerance; sometimes they will even claim to support such righteous causes as LGBT Rights and gender equality, but behind the faux liberalism and seeming acceptance of pluralism, I, a visible ethnic minority with palpable religious identity, have experienced something different altogether.

In the private conversations (read: bullying sessions) with senior and

not-so-senior white academics at Leiden these enlightened paper-mâché social justice warriors can lapse into derogatory parlance suffused with brittle European triumphalism and racist diction that surpasses the right-wing tropes of today. History has shown us that being enlightened and holding profoundly racist views is quite typically the hallmark of European thinkers of yesteryear. The idea that sapient societies (read: white societies) who fostered philosophical learning were racially superior to uncouth savages beguiled by irrational mysticism and occult practices is standard leitmotif in the medieval historical writings of authors later identified as Europeans. Such contemptuous imaginations of the other on the part of "western" writers continued unabated well into the nineteenth and twentieth centuries.

Today, I continue to hear and bear witness to shamefully racist remarks by Leiden academics, administrators, and students; they come in the form of vile drivel that range from direct insults to Islam and (sometimes) Judaism to ridicule and mockery of Muslim praxis and religious clothing (not least of which is the fascination of white European men with veiled Muslim women whom they see as exotic objects in need of white savours). For years, I have kept records of the racist and discriminatory incidents I personally witnessed at Leiden.

Once in my presence, a learned Leiden professor described Islam as a "brutal religion". In another incident, a highly respected white male professor asked me whether a prospective academic guest speaker from the Middle East (whom he hadn't known or heard of) could be anti-Semitic, presumably because everyone of the 254 million residents of the Middle East must necessarily be anti-Semitic (it would be equally ridiculous and racist to assume that all Germans are somehow sympathetic to Nazism). I have also

had to respond to students calling for Muslim extermination, others who describe the Middle East as a "terrorist hell hole", and gentler types that continue to inquire about the precise verses in the Quran that "teach you how to blow yourself up". While academics, especially instructors in Middle Eastern studies, view Middle Eastern societies with the kind of disdain and grandstanding mentalities one finds in the old pages of their Orientalist predecessors. For them the Middle East and its people have a troubled past. It is a place of roaming brown savages,

"For years, I have kept records of the racist and discriminatory incidents I personally witnessed"

predisposed towards violence, and obsessed with irrational religion. Only the white Leiden academic is capable of grasping the history, philosophy, religion, and culture of the Middle East. Muslim academics, to quote a senior Leiden professor of high repute, "are incapable of objective scholarship".

Now, I can imagine some readers shaking their head and thinking, "surely these are isolated incidents that do not reflect the prevailing minorities-friendly mood at Leiden". The problem with such seemingly innocent ripostes can be summarised in two words: white privilege (or, white fragility). How many of my dear white readers have experienced verbal assault because of their skin colour? How many have experienced discrimination because they belong to a faith community? How many have been wrongly associated with vile terrorists and murders simply because they share

a religion? How many have had their mother spat at because of her religious clothing? How many have been refused a job promotion because of their cultural background?

But more importantly: how many of you have spoken to minorities on Leiden campuses to inquire about their experiences in an overwhelmingly white-dominated university? How many of you have woken up to the fact that racism is more than discrete acts committed by individual people but a complex interconnected system at the heart of power structures?

In regular conversations with other minorities at Leiden, be it Muslims, Jews, homosexuals, blacks, etc., an important but missed, or ignored, fact reveals itself: racism, bigotry, and intolerance is a regular and frequent feature of campus life in Leiden. I have spoken to brown professors who told me they were refused a job promotion because of their Middle Eastern heritage, I have spoken to black students who feel underrepresented (and sometimes on the receiving end of scorn when they object the ubiquitous display of the racist tradition that is *zwarte piet*), I have spoken to veiled Muslim

students who feel marginalised and excluded by larger student collectives irked by their religiosity, and I have spoken to Jewish academics who feel unsafe on campus and afraid to address the growing waves of anti-Semitism.

Ask yourself, how many visible minorities sit on senior academic boards at Leiden? How many institute directors belong to minority status? How many black professors teach at Leiden? How about the upper echelons of Leiden management and executive committees: why do they remain a whites-only club? And why, for instance, is the entire steering committees of African or Islamic studies centres made up of white academics?

Leiden has a long way to go. But a proviso is in order. Leiden deserves top marks for its equality policy and upholding of inclusiveness in relation to its hiring of cleaning staff: among them we find white, brown, black, veiled, old, and young. Kudos, Leiden!

The author whose identity is known to Mare wrote this article anonymously because of concerns about reprisals and safety on campus.

'A deeply internalized sense of superiority'

"White people in North America live in a society that is deeply separate and unequal by race, and white people are the beneficiaries of that separation and inequality. As a result, we are insulated from racial stress, at the same time that we come to feel entitled to and deserving of our advantage. Given how seldom we experience racial discomfort in a society we dominate, we haven't had to build our racial stamina. Socialized into a deeply internalized sense of superiority that we either are unaware of or can never admit to ourselves, we become highly fragile

in conversations about race. We consider a challenge to our racial worldviews as a challenge to our very identities as good, moral people. Thus, we perceive any attempt to connect us to the system of racism as an unsettling and unfair moral offense. The smallest amount of racial stress is intolerable—the mere suggestion that being white has meaning often triggers a range of defensive responses."

Robin DiAngelo, *White Fragility: Why it's so Hard for White People to Talk about Racism*

Van Dik Hout is 'nog heel fris'

En staat met *Het Beste Van* in Leidse Schouwburg

Voormalig Leids student en zanger Martin Buitenhuis zingt, dicht en vertelt in de nieuwe theatertour van zijn band Van Dik Hout. 'We hebben de muziek uitgekleet tot de kern.'

DOOR SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK 'Wat leuk dat *Mare* nog bestaat', zegt zanger Martin Buitenhuis van de band Van Dik Hout aan de telefoon. 'Ik was als student een redelijk trouwe lezer.' Van dat studeren kwam alleen niet zo veel meer terecht toen hij in het tweede jaar van zijn rechtenstudie succes kreeg met de band. 'Ik heb naderhand nog weleens opgetreden in de tuin van Augustinus, waar ik lid was, maar dat is ook al wel weer een tijdje geleden. Ze kunnen me altijd mailen.'

Al betekent dat niet dat de vierkoppige popgroep na pakweg 25 jaar op zijn retour is. Integendeel: een nieuw album is in de maak en ze trekken momenteel door Nederland met de theatertour *Het Beste Van*. Klinkt als een show met een voorspelbaar repertoire, maar dat is het niet, zegt Buitenhuis. 'We hebben heel veel muziek geschikt gemaakt voor het theater en spelen veel akoestisch. Ook vertel ik verhalen bij de liedjes en lees ik zelfgeschreven gedichten voor. Op een festival als Lowlands zou dat niet te doen zijn. Het zijn in-

tense uitvoeringen waarmee je dichterbij het publiek komt te staan. Van onze beste nummers spelen we een bijzondere nieuwe versie, waarbij

we de muziek hebben uitgekleet tot de kern. Met minder instrumenten, al betekent dat niet dat het rustiger wordt.'

De hoogtepunten uit het repertoire komen zeker langs, belooft Buitenhuis. 'Die zijn ook het leukst om te spelen.' Daarmee doelt hij niet al-

leen op volledig eigen nummers, zoals *Zo stil in mij* waarmee de band in 1994 nationaal doorbrak, maar ook *Houten Hart* en *Zij maakt het verschil* met Acda en De Munnik. 'Die samenwerking heeft onverwachte klassiekers opgeleverd.'

Maar er worden ook compleet nieuwe dingen opgevoerd: 'Afgelopen oktober hebben we een aantal nummers afgemaakt. Daarvan spelen we er twee in het theater, een rustiger en een steviger nummer. Ze zijn vers van de pers, we hebben ze nog niet veel opgevoerd. De drang om iets moois te maken is in al die jaren niet verminderd. We staan er nog heel fris in en willen elke keer een goed nieuw liedje schrijven. Zolang je nieuwe nummers schrijft, blijven de klassiekers ook veel waard.'

Volgend jaar verschijnt een nieuw album, voor het eerst sinds 2014. 'En dan doen we ook zeker weer een tournee.'

De Leidse Schouwburg, waar de band aanstaande zaterdag optreedt, 'voelt een beetje als een thuiswedstrijd', zegt Buitenhuis.

'Het is even geleden dat ik in Leiden ben geweest. Veel mensen uit mijn Leidse tijd zijn verhuisd, maar ik ben altijd benieuwd of ik bekenden tegenkom.'

Van Dik Hout, *Het Beste Van*. Zaterdag 10 november, Leidse Schouwburg. 20.15 uur. €17 tot €31

Heksen die botten breken

Remake van horrorklassieker over duistere dansschool

Suspiria van Dario Argento is een kleurrijke geweldsexplosie uit 1977 over een nest akelige heksen. Op het Leids International Film Festival draait zaterdagochtend de kille remake.

DOOR VINCENT BONGERS In de Italiaanse film *Suspiria* vertrekt de jonge danseres Suzy vanuit VS naar een balletschool in Freiburg. Als ze voet op Duitse bodem zet, komt ze gelijk in een hevige wolkbreuk terecht. Het lijkt wel of de elementen willen voorkomen dat ze de dansacademie bereikt, want daar is het niet pluis, blijkt al snel. Een van de danseressen komt erachter dat er boosaardige krachten schuilen in het statige schoolgebouw, ze vlucht naar haar huis.

Regisseur Dario Argento gaat vervolgens gelijk vol gas en de vrouw wordt op zeer spectaculaire wijze om zeep geholpen door een mysterieuze entiteit. Niet alleen wordt ze een aantal keer met een mes gestoken. De moordenaar legt een strop om haar nek en duwt haar door een dakraam.

De scène lijkt te eindigen met een bungelend lijk in de hal van het appartementencomplex, maar de bloeddorst van Argento is nog niet helemaal verzadigd: het hoofd van een huisgenote wordt doormidden gekleefd door een glasscherf uit het dakraam.

Het zijn absurde moorden die helemaal passen in de Italiaanse *giallo*-traditie uit de jaren zestig

en zeventig. *Giallo* is Italiaans voor 'geel' en de term verwijst naar de covers van populaire crime-pulpboekjes die deze kleur hadden. Deze goedkope pockets vormden dan weer de inspiratie voor het filmgenre.

Alles in *Suspiria* is overdreven. De kleuren spatten van het scherm.

De soundtrack gemaakt door de progrock-hippies Goblin is veel te opdringerig. Dan hebben we het nog niet eens gehad over het ronduit bizarre gevecht dat Suzy heeft met een agressieve vleermuis.

Luca Guadagnino, regisseur van de remake, kiest voor een hele andere aanpak. Zijn versie speelt

ook in 1977, maar de plaats van handeling is West-Berlijn. Het is de zogeheten 'Duitse Herfst': terreurbeweging Rote Armee Fraktion is heel actief en de angst voor aanslagen is groot.

Daarnaast is West-Berlijn een eiland in de DDR, de Koude Oorlog is er sterk voelbaar. De

kauwgumbalkleuren van Argento maken dan ook plaats voor vaal rood, grijsstinten en vies bruin. De soundtrack, gecomponeerd door Thom Yorke van Radiohead, is verstild en klaaglijk. De toon van de film is veel serieuzer dan die van het origineel.

Tilda Swinton speelt Madame Blanc, de directrice van de school. Onlangs werd bekend dat zij ook de rol van de psycholoog Dr. Klemperer, een stokoude man, op zich heeft genomen - hoewel deze volgens de aftiteling door ene Lutz Ebersdorf zou zijn vertolkt.

Ijverige speurders op het internet ontdekten echter dat deze Ebersdorf helemaal niet bestaat. Om Klemperer te spelen zat Swinton elke dag vier uur in de grime. De make-upafdeling liet zelfs een geslachtsdeel fabriceren om het er allemaal zo echt mogelijk uit te laten zien.

De horror in de nieuwe *Suspiria* is bedoeld om te schokken. Dat lukte uitstekend, zo bleek in april toen Guadagnino al een klein stukje van zijn film liet zien op een festival. In die scène wordt een danseres door de heksen in de dansschool zo verwrongen dat haar botten breken. Een deel van het publiek werd er lichtelijk onpasselijk van.

Dus wellicht is een stevig ontbijt nuttigen voor aanvang van de film aanstaande zaterdagochtend niet al te verstandig.

***Suspiria* Kijkhuis, Zaterdag 10 november (al om 11:30 uur!), € 9**

De remake van *Suspiria* is veel serieuzer van toon dan het origineel.

Het Clubje

Van links naar rechts: Simone de Boer, Jule Forth, Lina De Los Rios Torres, Hanna Stalenhoeft, Christien van de Pavert, Wilke Geurds, Veronie Rouschop. Foto Taco van der Eb

Column

De angstkunstenaar

Maarten Biesheuvel heeft een nieuw boek uit en elke gelegenheid die zich voordoet om over deze Leidse schrijver te schrijven, moet worden aangegrepen. Er is terecht al veel aandacht voor geweest, maar deze kolommen zwegen tot nu toe.

Maarten Biesheuvel en ik zijn jarig op dezelfde dag. We groeiden allebei op onder de mythische rook van Rotterdam en trokken allebei naar Leiden om te studeren. Daar gingen we allebei schrijven voor onderhavig blad. We hebben allebei een tijdje een van de broers Van het Reve voor God gehouden, zij het dat hij zich voor verlossing wendde tot Karel en ik mijn gebeden, geld en aanbidding wijdde aan Gerard. De psychiatrie is belangrijk in allebei onze levens: voor hem tegen wil en dank als patiënt, voor mij als student.

Ondanks deze toch haast kosmische verbondenheid, hebben onze wegen elkaar nog nooit gekruist. Verschillende malen schuifde ik voorzichtig langs zijn houten huisje in de Professorensloot, hopen om de meester een sigaar te kunnen aanbieden en samen te luisteren naar muziek, maar nooit heb ik durven aankloppen. Nee, de ontmoeting met Biesheuvel vindt plaats in zijn boeken.

Verhalen uit het gekkenhuis bundelt merendeels eerder verschenen werk van de beste kortverhalen-schrijver van Nederland. De vaak absurde en onweerstaanbaar tragikomische verhalen gaan, zoals de titel doet vermoeden, over opnames in de psychiatrische inrichting en alles wat daar eventueel een aanleiding voor zou kunnen zijn.

De hevige angst 'voor niets en alles tegelijk', de verpletterende werkelijkheid die ongefilterd en barstend van betekenis of juist niet binnenkomt, de eindeloos voortrazende gedachten. De geheime tekens die overal opduiken. De offers die noodzakelijk zijn om die tevreden te houden of dat te herstellen. De euforie wanneer de hemel zich lijkt te openen en je onoverwinnelijk bent. Die schoften van psychiaters, die je daaruit willen halen.

Ik heb mij vaak verbaasd over hoe weinig er voor het onderwijs in de geneeskunde gebruik wordt gemaakt van de enorme goudmijn die zo binnen handbereik is. Literatuur als die van Biesheuvel maakt de beleving van ziekte invoelbaar en begrijpelijk.

De verhalen moeten natuurlijk niet gereduceerd worden tot wonderlijke afscheidingen van een krankzinnige. Het zou de literaire waarde ervan ontkennen en de waardering voor de schrijver zou een nogal ongemakkelijke bijmaak krijgen. Een beetje zoals de dorpsgek die vriendelijk wordt uitgelachen: gooi er een muntje in en er komt iets lolligs uit.

Bij Biesheuvel lijkt dit gevaar afgewend. Dankzij of ondanks zijn ziekte, autobiografisch of niet, de kwaliteit van het werk spreekt voor zich. De angstkunstenaar leeft, en zolang er boeken verschijnen blijft hij leven. Lezer, gaat lezen!

TIM HOFFMAN is student geneeskunde

‘Wij zijn een soort spons’

Leidse antropologen als ‘Stadsfotograaf’

Jule Forth (26, webredacteur Instituut Antropologie): ‘Stichting Stadsfotograaf Leiden heeft een nieuwe aanpak. In plaats van een fotograaf die elke week een foto publiceert in *Leidsch Dagblad*, wilden ze meer sociaalmaatschappelijke diepgang. Daarvoor hebben ze bij het Instituut voor Antropologie aangeklopt. Wij zeven zijn de gelukkigen die hiermee om beurten aan de slag mogen.’

Wilke Geurds (20, antropologie): ‘Als antropoloog bestudeer je het aangeleerd gedrag van groepen mensen in het dagelijks leven.’

Christien van de Pavert (22, antropologie): ‘Iedereen houdt zich bezig met een ander thema. Ik doe het thema “backstage”, waarbij ik op verschillende plekken achter de schermen kijk hoe dingen in z’n werk gaan en wie daarbij zijn betrokken. Vrijdag publiceer ik foto’s in *Leidsch Dagblad* van wat er achter de

schermen van Naturalis gebeurt. Zij zijn druk bezig met een voorstelling voor 2019’

Forth: ‘Mijn thema is “nachtleven”. Sommige plannen moet je al ruim van tevoren uitzetten. Ik wil bijvoorbeeld de mensen fotograferen die de spoorwerkzaamheden op Leiden Centraal uitvoeren. Maar je mag niet zomaar het spoor op. Dan moet er dus geregeld worden dat er iemand met me meegaat.’

Geurds: ‘Ik heb het thema “echt jong”. Jongeren presenteren zich op sociale media op een bepaalde manier, bijvoorbeeld met selfies. Maar wat gaat er echt in hen om, hoe zijn ze in het echte leven? Dat wil ik laten zien.’

Forth: ‘Als antropoloog wil je juist alledaagse dingen vastleggen. Een journalist duikt er vaak snel op en moet na een uur weer gaan, terwijl wij vaker terugkomen. We brengen echt tijd door met de

onderzoeksgroep. Ik heb in mijn eerste publicatie het koffiehuis op de Burggravenlaan vastgelegd. Welke mensen beginnen nou met welke redenen hun dag in het koffiehuis?’

Geurds: ‘Antropologie maakt vertrouwd wat vreemd is en vreemd wat vertrouwd is.’

Lina De Los Rios Torres (21, antropologie): ‘Iedereen van ons heeft op verschillende manieren al ervaring. Bij de een is fotografie een uit de hand gelopen hobby, anderen zijn al freelancer. Ik heb een cursus op de Kunstacademie gedaan.’

Van de Pavert: ‘Ik vind het elke keer een uitdaging om vast te leggen wat er gebeurt, zonder dat je de mensen vertelt wat ze moeten doen. Het moet een mooi beeld worden, maar tegelijkertijd de realiteit weergeven.’

Hanna Stalenhoeft (onderzoeksas-

sistent antropologie): ‘Je gaat op in het veld. In het begin ben je een soort spons; je observeert alles. Dat is vet vermoeiend. Om goed te observeren moet je je vooroordelen opzij schuiven. En notitieboekjes meenemen.’

Forth: ‘Doordat je vaker langsgaat, ga je onderliggende structuren zien. Dat lukt je niet bij één bezoek, want dan heb je nog geen vertrouwensband opgebouwd. Pas als je onderdeel van het interieur bent geworden, ga je zien wat mensen doen. Dan moet je in actie komen.’

Stalenhoeft: ‘We willen de diversiteit van Leiden laten zien...’

Geurds: ‘...en gaan met onze rug naar de binnenstad staan. Niet alleen de mooie kerken en singels fotograferen, maar ook de buitenwijken en de dorpen eromheen.’

DOOR SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK

Bandirah

